קדושת הבית ומעלתה

ואנת אשתמודע ארזעך כלא. וכל סם ריזקך חד
אית ליה שם ריע ובהון אתקר׳ או מלאכ׳ ואנת
לית לדשם ריע ראנת הוא סמלא כל שם. קואנת
הוא שליטו דכלהו וכד אנת תסתלק מנהון
אשתארו כלהו שמהן כנופא בלא נשמתא אנת
חכים ולא בחכמה ריעא אנת הוא מבין ולא
בבינ׳ריע׳לית לך אתר ידיע אלא לאשתמודע׳
תוקפך ותיקדלבני נשא ולאחזאה לון איך אתנהיג
עלסא כדינא ורחמי דאינון צדק ומשפט כפום
עובדיהון דבני נשא ריזאיהו נבור׳ משפט עמוד׳
דאמצעית׳ צדק מלכות׳ קריש׳ מאזני צדק תרין
סמכי קשוט הין צדק אות ברי׳. כלא לאחזא׳איך
אתנהיג עלמא אבל לאו דאית לך צדק ידיעא
דאיהו דין ולאו משפט ידיעא דאיהו רחמי ולאו
סכל אלין מדות כלל: ברוך יי לעולם אמן ואמן:

יותר ויותר ותעלנו ממה׳נ׳ למדרגה שנזכה לבא
אל מעלת אבות׳נו וזכותם יעמוד לנו שתשמע
תפלתנו ונהי׳ תמיד נעני׳ בעת שנתפלל אליך
בעבורנו או על שום א׳ מישראל על יחיד או
על רבים ותשמה ותתפאר בנו ונעש׳סרי למעל׳
ושורש למטה ואל תזכר לנו חטאתינו וכפרש
חטאת נעורינו כמ״ש חטאת נעורי ופשעי אל
תזכור ותהפוך עונותינו לזכיות ותשפיע עלינו
מעולם התשובה תמיד הרהורים לשוב אליך
בכב שרם ולתקן את אשר סנמנו בשמותיך
הקרושי׳והטהורי׳ ותציבנו סהונאת איש דרעהו
הן בענייני מו״ם והן בשאר עניינים. ולא יעלה
קנאה בלב אדם על חבירו ארבה תן בלבבנו
שנראה כל אחד מעלות חבר׳נו ולא חסרונם
ומומם. ושנדבר כל אחד את חבירו בדרך הישר
והרצוי לפניך ולא יעלה בלבנו שום שנאה ח״ו
ובפרט שנאת חנם. אנא אל רחום וחנון לב
טהור ברא לנו ורוח נכון חדש בקרבנו ודשפי וניצוצי התעוררות לבבנו באהבתך ובתירתך
יתמידו ויתרבו בלי הפסק כלל ותקבל ברצון הרהורי תשובה המתנוצצים בנו וזכנו שיהי׳
לבנו נכון ומסור בידינו ולא נכעיסך. אב הרחמן חן בנו כח ובריאות וזכנו להתרחק
סתאות עולם הזה הן בענייני מאכל ומשתה שלא כרצונך והן בהסתכלות בנקבות ח״ו או
לשמוע דברים בטלים ובפרט רכילות וליצנות וכרוסה ותזכנו שיהי׳ דוב דיבורינו בתור׳ ובפרד
ואומן עבורתך ותן בנו בח ותיל לשמור לפינו מחסום מחטוא בלשוננו. רחום וחנון הארך
אפך עד שוכנו איך בתשובה שלימה ומאוצר סתנת חנם חננו. וזכנו להיות מהשבים אליך
בכל לב ונפש כרצונך הטוב. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי. ואני
תפלתי לך ה׳ עת רצון אלהים ברב חסרך עננו באמת ישעך:

[זמר לעורר הנפש לתהלת ה׳. והיה רגיל בו המ״ל ז״ל כיתור כלילה. ותתוס יחוה]:

יָרִיד נֶפֶשׁ אָב הָרַחֲמָן. מָשׁוּךְ עַבְדְּךָ אֶל רְצוֹנֶךָ. יָרוּץ עַבְדְּךָ כְּמוֹ אַיָּל. יִשְׁתַּחֲוֶה אֶל מוּל הֲדָרֶךָ. יֶעֱרַב לוֹ יְדִידוּתֶךָ. מְנוּפֶת צוּף וְכָל טַעַם:

הָדוּר נָאֶה זִיו הָעוֹלָם. נַפְשִׁי חוֹלַת אַהֲבָתֶךָ. אָנָּא אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ בְּהַרְאוֹת לָהּ נוֹעַם זִיוֶךָ. אָז תִּתְחַזֵּק וְתִתְרַפֵּא. וְהָיְתָה לָהּ שִׂמְחַת עוֹלָם:

נָתִיק יֶחֱמוּ נָא רַחֲמֶיךָ. וְחוּסָה נָא עַל בֵּן אֲהוּבֶךָ. כִּי זֶה כַּמָּה נִכְסוֹף נִכְסַפְתִּי לִרְאוֹת בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ. אָנָּא אֵלִי חֶמְדַת לִבִּי. חוּסָה נָא וְאַל תִּתְעַלָּם:

הִגָּלֶה נָא וּפְרוֹס חֲבִיבִי עָלַי אֶת סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ. תָּאִיר אֶרֶץ מִכְּבוֹדֶךָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָּךְ. מַהֵר אֲהוּב כִּי בָא מוֹעֵד וְחָנֵּנִי כִּימֵי עוֹלָם:

כיוכל לת כבר כ׳ ירגיל לומר הזמר הזה בכל בוקר (ותתכרו מנהגולי הספרדים) ותוסס שמעייחו:

אוֹרָה לָאֵל לֵבָב חוֹקֵר. בֶּרֶן יַחַד כּוֹכְבֵי בֹקֶר:

שִׁימוּ לֵב אֶל הַנְּשָׁמָה. לֶשֶׁם שֶׁבּוֹ וְאַחְלָמָה. וְאוֹרָהּ כְּאוֹר הַחַמָּה. שִׁבְעָתַיִם כְּאוֹר הַבּוֹקֶר: אודה

מִכִּסֵּא כָבוֹד חֻצָּבָה. לְנוּר בְּאֶרֶץ עֲרָבָה. לְהַצִּילָהּ מִלְّהָבָה. וְלָהָאִירָהּ לְפָנוֹת בֹּקֶר: אודה

עוֹרוּ נָא כִּי בְכָל לַיְלָה. נִשְׁמַתְכֶם עוֹלָה כְּמַעֲלָה. לָתֵת דִּין וְחֶשְׁבּוֹן מִפְּעֻלָּה. לְיוֹצֵר עֶרֶב וָבֹקֶר: אודה

יָקְצָאָה מְטֻנֶּפֶת. מֵעֲוֹנוֹת וְתוֹסֶפֶת. כְּמוֹ שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת. תָּמִיד בַּבּוֹקֶר בַּבּוֹקֶר: אודה

יָקְצָאָה מְקֻשֶּׁטֶת. בְּטַלִּית וּטוֹטֶפֶת. כְּמוֹ כַלָּה מְקֻשֶּׁטֶת. תָּמִיד בַּבּוֹקֶר בַּבּוֹקֶר: אודה

הַגְּאֻמָּן בְּסִקְרוֹנוֹ. יַחֲזִירֶנָּה לוֹ כִּרְצוֹנוֹ. אִישׁ לֹא נָגַע בְּעֹנוֹ. וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר: אודה

וְהַתֹּעֵבָה. וְחִירָה תַּמָּה וּנְקִיָּה. וַאֲשֶׁר נַפְשִׁי לֹא תִיָּה. אַיֵּה יִזְּבֶה לָאוֹר הַבּוֹקֶר: אודה

(2)

כתרוז הזה נוסף מסידור הספרדים

נוֹעַם יהוה לַחֲזוֹת. וְנִבְקַר. וּבְנוּיִם חֲזוֹת. בִּשְׂמָחוֹת תַּחַת רְעָזוֹת. בּוֹקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי בּוֹקֶר: אודה

נא יחתר פ׳. מה טובו אהליך. שלהכרו. כלעם. ומבלג פ׳ ואני תפלתי (סיתן מ״ו):

מַה טּוּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל: וַאֲנִי בְּרוֹב חַסְדְּךָ אָבֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ: יהוה אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ: וַאֲנִי אֶשְׁתַּחֲוֶה וְאֶכְרָעָה אֶבְרְכָה לִפְנֵי יְיָ עֹשִׂי: וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרֹב חַסְדְּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ:

אֲנִי קָרָאתִיךָ כִּי תַעֲנֵנִי אֵל. הַט אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי: אֲנִי בְּצַדֶּק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ. אֶשְׂבְּעָה בְּהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ: וַאֲנִי עָלֶיךָ בָּטַחְתִּי יְיָ אָמַרְתִּי אֱלֹהַי אָתָּה: שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ בְּנָשְׂאִי יָדַי אֶל דְּבִיר קָדְשֶׁךָ: יְיָ אֱלֹהַי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי: אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן: הָאֹרָה פָנֶיךָ עַל עַבְדֶּךָ הוֹשִׁיעֵנִי בְּחַסְדֶּךָ: כִּי לְךָ יְיָ הוֹחַלְתִּי אַתָּה תַּעֲנֶה יְיָ אֱלֹהָי: שָׁמְעָה תְפִלָּתִי יְיָ וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל דִּמְעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ: שָׁמַע יְיָ וְחָנֵּנִי יְיָ הֱיֵה עֹזֵר לִי:

תפלת שחרית

שיר. מיוסד בחשקל יחד ושתי תנועות. ויתד ושתי תנועות עד תכלית:

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ. בְּטֶרֶם כָּל יְצִיר נִבְרָא: לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל. אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא: וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל. לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נוֹרָא: וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה. וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה: וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי. לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה: בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַכְלִית. וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה: וְהוּא אֵלִי וְחַי גֹּאֲלִי. וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה: וְהוּא נִסִּי *) וּמָנוֹסִי. מְנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא: בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי. בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה. וְעִם רוּחִי גְוִיָּתִי. יְיָ לִי וְלֹא אִירָא: *) נ״א וּמָנוֹסִי

ארון עולם. נ״י לון סוף: תמר תלך. (מוספסק. עלו״ת) [כי׳ אנ״ל גם כלל נקמ״ן ולא כרא״ם]: כטרס״ם. אכו אחרי״ל [כיר. ס״ט] שהיה בקביה מנה עלמות ומתיכון ואמר יהבון לה כביין לי (וידוע שכן אלינן דמיהו. כמ״ש כאירת על הפסוק ואלה המלכים אשר מלכו. ביינו אחר מלך) אמ״כ ברת זה העולם וכל היליר. מנאמר כו כי סוב: יליר. כנ״ל. עלו״ת [עוי כחירק. ולא כמלאפו״ס כרו״ם]: (לעת נעשה. הוא לשון תיקון ושלחות מלאכה כל ערכה: כמו ונעשתה לח לפרטים: בחפצו. סקדום. ולא שינוי רצון ח״ו. אבל הוא חפץ פעום רצוי לבעל החפד. כי חדרך הטוב לבטיב לזולתו: נקרא. כפי הכריות): בכלות. כל״ף הראשונה התחתחת. כמו ער המשב. ומ״ן כלות לא מתחבר. עלו״ת [אבל לפי לבמשק [ויכ״ם לבשקל הרוז]: מנת. [ויכ״ם לבשקל הרוז]: ועם. כוי״ו מוסך אחר שמו. ר״ל עם רוחי וגויתי כ׳ לי. על כן לא אירא רע:

שיר בני תנועות ויחד. וכ״ת וכ״ת. כדל״ת וכן בסוגר. ומיוסד על י״ב עברי בנת. ומבני הרסבים ז״ל דים אוכרים רבינאל כיר יעקב. ו״ל יחיאל בר ברוך. ותתום בחרוז סהים יחיה.

יִגְדַּל אֱלֹהִים חַי וְיִשְׁתַּבַּח. נִמְצָא וְאֵין עֵת אֶל מְצִיאוּתוֹ: יגדל. יתגדל אל כל: חי. אֶחָד וְאֵין יָחִיד בְּיִחוּדוֹ. נֶעְלָם וְגַם אֵין סוֹף לַאֲרֻכָּתוֹ: אין לו דְּמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ נוּף. לֹא נַעֲרוֹךְ אֵלָיו קְדוּשָׁתוֹ:

בנמלא חמיד ת״ם לון עת לבפיע לה תכונת מלילותו אחר. לתמיד. לא מהרבם ומחמלק. פם אלין כן כמכלאים:נעלה. לף מכמו

יגדל. יתגדל אל כל: חי. פחי לעד: ויתבחכם. על התנות עזכות אכו נחלא. המיד. ולון עת לו׳ אחו מתחיל לו נפסק לו יפסוק מלילותו. ל״ם לף

צד. ואדברן מילתא מ"ש לעיל מש"ס סנהדרין שכולן חזרו לקללה ר"ל והנה בסידור הג"מ יעב"ץ ז"ל מפקפק על פי זה עה"כ [במדבר כ"ד ה'] מה טובו אהליך יעקב וגו' שכ' בסידורים קודם התפלה ותמהתי על תמיהתו. במח"כ תורתו. דהרי אמרו שם על זה חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות (ופירש"י שלא יפסקו מישראל לעולם) שלא חזרו לקללה (הכתוב מה טובו אהליך יעקב) ואם כן הרי הן ברכה מן התורה שמתקיימת ולכך נהגו לאמרו בבואם לבית הכנסת ובתי מדרשות.

וכן נמצא בסידור האריז"ל כונה על פסוק זה בבואם לביהכ"נ:

צה. ובענין זה דפרשת בלק ובלעם. שמעתי בשם הה"ק וכו' **מהרצ"ה** זי"ע **מזידיטשוב** בעל עטרת צבי שלא אמר תורה בשבת קודש זה על הסעודות ואמר איך אפתח פי בפרשה זו שהרשע הלז פתח פיו (ודיו במה שהשם יתברך הפכו לטובה כבר). אמנם בנוסחא אחרת לגמרי שמענו בשמו כי אמר שהוא אין צריך לומר עוד בפרשה זו כי כבר נאמר ונרפס חידושיו מ"ש בפרשתן בינוקא בזה"ק פרשת בלק כירוע שהחזיק את עצמו והחזיקו כמה צדיקים בחורו ותלמידיו ז"ל כי היה פעם אחת נשמת ינוקא קדישא זי"ע ואכמ"ל:

צו. אמנם אגן בעניותן אנו רואין בזה פלא אשר נטמן ברמ"ז אש קודש בחיים חיותו וברזח קדשו הגיד סעמים אחרים כי יום הסתלקותו היה בפרשה זו (י"א תמוז שנת תקצ"א) ועיין מה שכתבנו בענין רמז יומא דהלולא דיליה לעיל [מהדורא ח' אות כ"ח] ועל זה מקובל בפי צדיקים וחסידים וסמיכתן מראש הנביאים משה רבינו כי יום פטירתו ז' אדר חל בפרשת תצוה ע"כ לא נזכר שמו של משה רבינו בפרשה זו וכן בכמה צדיקים וספריהם כמו בסה"ק נועם אלימלך לא נמצא על פרשת ויקהל שום רבר כי לעולם חל אז יום כ"א אדר בפרשת ויקהל יומא דהלולא של רבינו בעל נועם אלימלך זי"ע וכן כהגה ועל כן נתהוה בי

הה"ק בעל עטרת צבי זי"ע לא הגיד ולא נרפס שום חידוש על פרשה זו. [ועיין במהדורא ח' אות ל"ה ל"ו ע"י"ש]:

צז. (כתמניא אפי') גר אנכי בארץ אל תסתר ממני מצותיך. [תהלים קי"ט י"ט] הקושיא כפשוטו תמוה וכי אם הוא תושב בארץ אין צריך לפתיחת עינים בתורה ודק מפני שהוא גר אל תסתר ממני מצותיך וי"ל ברוך דרוש כי הנה בהלכות רבות במצות התורה שיש פלוגתת הפוסקים עוד מדברי חז"ל הולכים אחר המנהג ואין משנים מן המנהג שבהגו בזה גדולי העיר ההוא מקדם מהפוסקים ורבנים שכידהנו פאר בארץ היינו הגליל הלז מה שאין כן רב תלמיד חכם שבא מחרש לעיר שנבנתה מחרש לישוב קהלת ישורון ואין שם המנהג קבוע כלל מלפנים אז צריך הרב ומורה סייעתא דשמיא לפתוח עיניו בתורה להעמיק ולהכריע מעצמו להלכה למעשה וחהו י"ל (ברוך דרוש) שיתפלל רב כזה גר אנכי בארץ (שבאתי מחרש ואין פה שום מנהג קבוע. על כן גא) אל תסתר ממני מצותיך (רק האר עיני להכריע ולהורות כדת של תורה):

צח. בסידור כתר נהורא שהדפיסו עתה מחרש בפרעמישלא ושם "המגיה" חתום בהגהותיו ראיתי עתה בברכת ר"ח ח"ל המגי"ה סיום של היהי רצון בהמלים "בזכות תפלת רב" כפי שנרפס בכמה סידורים אינו נכון כלל כי הקב"ה אינו מקבל את התפלה בזכות מחברה כי אם בזכותו של המתפלל עצמו אם כוון את תפלתו כראוי בשעה שהוא מתפלל לפיכך אין אנו מסיימין בשמ"ע בזכות תפלת אנשי כנה"נ וכו' יש המשעדים, כי אחר הסופרים בתב בצד הי"ד את התיבות "ברכות תפלת רב" וכונתו היה לציין את מקום התפלה הזאת במסכת ברכו"ת תפלת רב ואח"כ החליף המדפיס את האות ד' באות ז' ונעשה בזכו"ת תפלת רב עכ"ד המגיה המוטעה הזאת בטפשותו. כי מ"ש כי הקב"ה אינו מקבל את התפלה בזכות מחברם וכי לא ראה או לא ידע ביה"ד שאומרים קודם ולאחר תהלים בזכות דוד המלך וכאלו אמרן זי"ע

ל א מיי' פ"ג מהלכות מלכים ה"ח סלבה ס וסי' סמג עשין יג סופ"מ ריב"ם פ' רש"י פסיק ב:

כרע נפל. מה כריעה דהתם דאית ביה נפילה נעילה אף כריעה דהכא דאיכא נופל נעילה היא אבא על נהמתו: דעת בהמתו לא הוה ידע. מאי נעיא לאהדורי כדמפרש דאמרי ליה שרי נלך מאי טעמא לא רכבת אחמורא: ברטיבא. נאחו לרעות עשבים לחיס: אמר להו לטעינא בעלמא. ליסא משמות ולא לרכוב: אמרה ליה אשר רכבת עלי: אקראי בעלמא. כשאין לי סוס מזומן: אמרה לו מעודך: מעשה אישות. שאתה נועל: סוכנת. מממנת: מן השטים ועד הגלגל. משאטאו בשטים ועד שנכנסו לארץ וחטאו בגלגל עשיתי עמהם לדקות הרבה: כל אותן הימים. שהיה בלעם מלפה לקללכם. בשעה שהקב"ה כועס בה כל הקללות מתקיימות: ה"נ לא דעם ה'. אותן הימים לא זעם ה': אל דעם בכל יום. קרא הוא: כמה דעמו רגע. כדמפיק ליה מקרא מי רגע נאפו חיים בדלות: בחלת שעי קמייתא. של יום זמן קימה שכל שלא שעות זמן קימה לעמוד ממטתו וכועם הקב"ה בשעה ברוחה המלכים שמשמחים לאמה בשעה שמתיחן כמריחים בראשם כדלקמן: ברכלתא. קיכסמ"א בלע"ז: כל שעתא נמי חיורא. רוב שעות מתלבנת ומכסמת שאינה כל שעה נחוק אדמימות: סורייקי סומקי. אפי' כשמכסמת יש בה שורות שורות אדומות מאד כרגילותם אבל אותה שעה כולה מכסמת: גם עגרש לצדיק לא טוב. אין נכון לצדיק שיהא מעניש ולא הוה ליה חיים ענגם בשבילו: אהבה. שאהב הקב"ה את אברהם ביטולה שורה של גדולה שאבא הוא בעצמו: ושנאה. שאינא בלעם הרשע את ישראל ביטולה שורה של גדולה שאבא הוא בעצמו: מ"ב קרבנות. כין פרים לאילים ז' פרים ח' אילים ג' פעמים הרי מ"ב כין פרים ואילים: אורח ארעא למימר

פיא לברכם את הקב"ה

לעזי רש"י
קידשת"א
[קרישט"א].
ברכלת.

למימר הכי. וכי דרך אדם כן שיאמרו *ויטב אלהים שם שלמה ומשמן והא אלמא דעמיה דאמרי ליה שיהא גדול מאביו: שמן קאמר ליה ומעין כשמן ולא גדול ממש: נשים באהל. שרה רבקה ותהל ולאה שרה ורבקה דכתיב [בראשית כד] ויבאהה שרה אמו אל אהל אמו ורחל ולאה דכתיב [בראשית לא] ולא מאהל אמה ויבא באהל רחל: אורח ארעא. שאמרה דבורה לעיל [שמהא] ברוחה מעדה ורבקה אלא מעין ברכת שרה קאמרה: ופליגא. הא דתמיכן שם שלמה משמן מעין פליגא דר' יוסי בר חוני: בנו. מעין שאינו מקנא בו: משלמה. דקאמרי ליה לדוד ייטב אלהים שם שלמה משמך: ותלמידו. איכעיא אימא דקאמר ליה לאליהו ויהי לא פי שנים ברוחך אלי ותן לו אליהו ולא נתקנא בו: ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו. אע"ג דהקב"ה לא אמ"ל אלא ומסמכת את ידך עליו* מדא אדל איהו ומסמך מרמי: מלאך. שמסרו הקדוש ברוך הוא למלאך שלא יוחנו לקלל: חכה. נתן כפי בלעם שלא היה ממיתו לקלל והייו דשם: מברכותיו אתה למד מה היה בלבו. דכתיב* ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה הוא היה רוצה לקללם וכך שלא יהיו בחי כנסיות ולא נתן רשות ואמר מה טובו אוהליך: ריחו נודף. מתמר: ומתקף מאגג שהיא מלכותו עזה: וכולם. כל הברכות של בלעם חזרו נקללה כמו שהיה כוונתו ממחילה: חרץ מבחי כנסיות ובחי מדרשות. שלא יפסקו מישראל לעולם: הקללה לברכה. אחה מן הקללות הפך לברכה שלא תזיה לעולם ולא כל הקללות לברכות שמזרו: נעתרות. והפכות כמו עמר שמהפך התבואה. כלומר נאמנים פלעי אוהב והפכות מנאמנות נשיקות שונא: מחליף

[ל"ל תרגומא]

[ל"ל יייפיב]

[מיכות ג. ע"ש ע"ז ה:]

[ל"ל אמרשיה]

[בראשית לא]

[בראשית כד]

[ל"ל שאלאלי זמין תשקשת מגילה כח.]

[ל"ל ומה אדוניהם לא ומם הי' מלאכי שכל שרתם ויהיה לא ועם הי' כיל בנרטים ג. ומקת שימי יב בנ"ל ה: ע"ש]

מתמר ב

מתנים ג

ופשיב ס

[ל"ל ראמר ר' יוסי בר חנא כך איתא בכוריות י: ע"ש ופ"ש בפיר לב: ובתוספות שם ד"ה בנו וכו' ולא דוקא ע"ש ופ"ש פוסק מו.]

מגילה ז

בתרמר כב

בראשית כה

מסחיים כ

ערכין עה:
פוסק כב: מו.
כוריות י:
מיל לב:
מ"ש ג
שופטים ה

מ"ל ב

מתרגר ס
שם כב

שם כד

דברים כה

מגילה ה

מ"ל ד

יעבר"ן נרש איומה

מגילה ב.

מ"ל ד

מחליף

כרע נפל שכב וגו' °יודע דעת עליון השתא *דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע מאי דעת בהמתו דאמרי ליה מאי מעמא לא רכבת *פוסיא אמר להו שדאי להו ברטיבא אמרה ליה הלא אנבי אתונך לטעינא בעלמא אשר רכבת עלי אקראי בעלמא מעודך עד היום הזה ולא עוד אלא שאני עושה [לך] מעשה אישות בלילה כתיב הבא °ההסכן המכנתי וכתיב התם °יותהי לו סוכנת אלא מאי יודע דעת עליון שהיה יודע לכוון אותה שעה שהקב"ה כועס בה והייטו דקאמר להו נביא לישראל °עמיאלי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים ועד הגלגל למען דעת צדקות ה' מאי למען דעת צדקות ה' אמר להן הקב"ה לישראל דעו נא כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי כל אותן הימים ביטי בלעם הרשע *שאילמלא כעסתי כל אותן הימים לא נשתייר משנאיהן של ישראל שריד ופליט והייטו דקאמר ליה בלעם לבלק °מה אקב לא קבה אל (*ונו' אותן היום [הימים] לא זעם ה') אל זועם בבל יום וכמה זעמו רגע שנאמר °כי רגע באפו חיים ברצונו וגו' איכעית אימא °לך עמי בא בחדריך וסגור דלתיך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבור זעם איתא ברבלתא דתרגולא כל שעתא ושעתא נמי חזורא בל שעתא ושעתא אית ביה סוריקי סומקי דהוא שעתא לית ביה סוריקי סומקי דהוא מונא דהוה בשיבבותיה דרבי יהושע בן לוי דהוה קא מצער ליה זומא חד נקט *תרגולתא ואמר ליה בכרעיה ואותיב אמר כי ממא דהוא שעתא אילטייה בי ממא דהוא שעתא נמנם אבר שמע מינה לאו אורח ארעא דכתיב °גם ענש לצדיק לא טוב אפילו במיני לא איבעי ליה למימר הכי תנא משמיה דרבי מאיר בשעה שהחמה זורחת והמלכים מניחין כתריהן על ראשיהן ומשתחוים לחמה מיד בועם °ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו תנא משום רבי שמעון בן אלעזר אהבה מבטלת שורה של גדולה מאברהם דכתיב °וישכם אברהם בבקר שנאה מבטלת שורה של גדולה מבלעם שנאמר ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו *אמר רב יהודה אמר רב °לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה שבשכר ארבעים ושתים קרבנות שהקריב בלק זבח ויצאה ממנו רוח א"ר *יוסי בר חנא רוח בתו של ענלון בן בנו של בלק מלך מואב היתה א"ל רבא לרבה בר מרי כתיב °ויטב אלהים את שם שלמה משמן ויגדל [את] כסאו מבסאך אורח ארעא למימרא ליה למלכא הבי א"ל מעין קאמרה ליה דאי לא תימא הבי °תבורך נשים יעל אשת חבר הקיני מנשים באהל תבורך נשים באהל מאן נינהו שרה רבקה רחל ולאה אורח ארעא למימר הבי אלא מעין קאמר הכא נמי מעין קאמר ופליגא דרב יוסי בר חוני דאמר רב יוסי בר חוני בבל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו בנו משלמה ותלמידו איבעית אימא °יהי נא פי שנים ברוחך אלי ואיבעית אימא °ויסמך את ידיו עליו ויצוהו °וישם דבר בפי בלעם ר"א אומר מלאך ר' יונתן אמר חבה [ל]א"ר יוחנן מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו ביקש לומר שלא יהו להם בחי כנסיות ובחי מדרשות °מה טובו אהליך יעקב לא תשרה שכינה עליהם ומשכנותיך ישראל לא תהא מלכותן נמשכת [כנחלים נטיו לא יהא להם זיתים וכרמים כגנות עלי נהר לא יהא ריחן נודף כאהלים נטע ה' לא יהיו להם מלכים בעלי קומה כארזים עלי מים לא יהיה להם מלך בן מלך יזל מים מדליו לא תהא מלכותן שלטת באומות ורעו במים רבים לא תהא עזה מלכותן וירם מאגג מלכו לא תהא *אימת מלכותן ותנשא מלכותו [אמר רבי אבא בר בהנא כולם חזרו לקללה חוץ מבחי כנסיות ומבחי מדרשות שנאמר °ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך קללה ולא קללות [ל]א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב °נאבנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שברכם בלעם הרשע אחיה השילוני קילל את ישראל בקנה שנאמר °והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה במים וגו' מה קנה זה עומד במקום מים וניזעו מחליף

מגילה ז

בתרמר כב

בראשית כה

מסחיים כ

ערכין עה:
פוסק כב: מו.
כוריות י:
מיל לב:
מ"ש ג
שופטים ה

מ"ל ב

מתרגר ס
שם כב

שם כד

דברים כה

מגילה ה

מ"ל ד

יעבר"ן נרש איומה

מגילה ב.

מ"ל ד

מחליף

מוסף רש"י שדאי להו ברטיבא. הבלכסף לרעות נאמו (ע"ז ד: ושם: שדלי ליה). סוכבות. לשון משמתת (שם). מן השטים ועד הגלגל. עד שאינם מל הגלגל שהפלתי לפמכם שוגלים (שם). כי רגע באפו. אלמא דרגע הוי אחו (שם). בתלת שעי קמייתא. בלאחר מרגעי אלא שעות לאשורות (ברכות ו.) בשעה אחרת (פ"ז שם). סוריקי. טוקר"ש לשון לבן, כמו סוריק, ולשון ישמעאל קורין לאוכל סוריק"ש (שם). לאו אורחא ארעא. לכרן שאת ומנו (שם). ארבעים ושתים קרבנות. תשעה מאבות שעבר בו' תקופות ואל כל אחד ואחד הבאה פר ואיל, שהם ריד לכל מעמד ומעמד וג' פעמים ריד עולין מ"ב, וקרבנותיו של בלק הוו אלא לשם מלה (נמי כב.). ונעתרות. לשון הפך, כלאמריו מתפכת פוסה (יד.) ויעבר לו, מה בעבר זה מהפך אם הטבולה, פורק"ש בלע"ז, לו נמי נעתרות לשון ריבוי ויתור, לאקר"ש בלע"ז, כמו הנעתרים עלי דברים (בעלות כ.).

כפ, יב. עי׳ זוה״ק אמור רנ.)[ד] הוא עלמא דאתכסיא והצדיק הולך במעשיו הקדושים עד המלאו מדרגה הזאת ומשם הוא ממשיך השפעות לישראל * וזה ג״כ נרמז בגמ׳ (פנחדרין נז.) שלשה בברים באים בהיסח הדעת ואלו הן נחש ומציאה ומשיח והיינו שהנחשים מסיחין דעת הזאת שלא יהא לישראל חלק בעולי הזה. ולעומת זה גם הם מסיחים דעתם עד הגיעם לעולם המציאה הוא עולם הנעלם שהוא כמציאה ומשם המשכת השפעתם: וחהו ג״כ על זאת יתפלל כל חסיד (תהלים לב ו) דהיינו שהצדיק יתפלל על כללות ישראל שיהא להם חסד ורחמים כי חסיד הוא לשון חסד (עי׳ זוה״ק לו לב. וע״ע שם פנחס רכג.)[ה] והיו״ד הוא רמז ג״כ למדת חכמה שבידי הצדיק להמשיך משם חסדים והשפעות[ו]. ואמר לעם מצא כשיגיע הצדיק לעם הזאת ומצא אותה כי המדות נקרא עתים כי הא״ם ב״ה אין שייך בו עם רק המדות היו כמוסים בכח הא״ם ב״ה והגיע העת שיוציאם מכח אל הפועל ולכן נקראים עתים. וכשימצא הצדיק המדה הזאת כי זה א״א להיות עומד במדרגה הזאת בתמידות רק הוא כמציאה והיינו לעת מצא. רק לשטף מים רבים אליו כו׳ ר״ל רק הוא מיעוט שממעט לשטף מים רבים הם הקליפות (זוה״ק פנחס רטו.) והנחשים מהשפעה הזאת שאליו לא יגיעו שאין להם שייכות להשפעה זאת כנ״ל: והיוצא לנו מזה שהצדיק הולך במעשיו הקדושים ממדרגה למדרגה עד המצא ימצא המדרגה הזאת שאין להנחשים שייכות בגווה * וזהו פי׳ הכתוב ויאמר אם נקרא לך בתו האנשים וכפרש״י שהקבל שכר והוא העוה״ז. קוס לך אתם כי זה אלקך המגיע לך. אך ויאבר אף ה׳ כי הולך הוא ר״ל כי אפס אומנתן של ישראל להיות הולך ממדרגה למדרגה כישראל ויאבר אף ה׳ כו׳ ולכן בשופו הרגו אותו בחרב. וחהו כוונת הת״א אמרי לא נתשיא לבן דייטיב לדמים יעקב כו׳ דהיינו שהם באים בטענה שהעוה״ז הוא אלקם המגיע להם ומעתה מאין להם לישראל חלק ונחלה בעוה״ז. ולכן אמר בעת יאמר ליעקב כו׳ פי׳ לזה צריך הצדיק להעלות למעלה עד עלמא דאתכסיא׳ לפנים ממחיצת מה״ש ושם הוא רחמים גמורים וחסדים גדולים*

ד מה טובו אוהליך בו׳. איתא בגמ׳ (פנחדרין קה:) שכל הברכות שנאמרו ע״י בלעם נתבטלו חוץ מן הפסוק הזה מה טובו * והטעם לזה נראה שהקדים לפרש פסוק (דברים כג, ו) ולא אבה כו׳ לשמוע כו׳ והפוך כו׳ יש לדקדק דמעיקרא אמר ולא אבה לשמוע משמע שלא רצה לשמוע אליו כלל והדר כתיב והפוך כו׳ משמע ששמע אלא שהפכה לברכה״. ונראה שהפי׳ כך דאיתא בגמרא (שם) מתוך ברכתו של אותו רשע אתה יודע מה היה בלבו לקללם אלא שהפך הש״י לברכה. וכך פי׳ הפסוק ולא אבה ר״ל שהקב״ה לא רצה לשמוע קללתו ולברכם בברכה שהיא היפך הקללה שחישב בלעם * אלא ברכם בברכה שאינו היפך הקללה וכוונת הש״י ב״ה היה בזה כדי שלא יסבור בלעם שהקב״ה אינו מפן לברך את ישראל אך לבטל מהם הקללה שלא תחול ולכן ברכם בהיפך הקללה * ולכן ברכם

יד. עיין עוד תיקו״ז קכז ע״א, ובפרדס שער כג ערך חכמה, וכשערי אורה שער ט (צג-צה). ועיין סו״ס בחוקותי ד״ה א״י בחוקותי (רעב:), ״ידוע דהמחקת הדינים הוא ע״י שמעלה אותם למדת חכמה ע״י בינה, ושם נעשים אין ע״ש והחכמה מאין תמצא״. טו. עי׳ משלי (יא, יז) גומל נפשו איש חסד ופירש״י שם ״חסד, איש שהוא חסיד״. טז. בענין המשכת השפעה והתעוררות רחמים ממדת החכמה, ראה פרשת נח ד״ה א״י נח (ס:), פרשת בא ד״ה בא (קלח:), שם ד״ה דברו, ולקוטי שושנה ד״ה א״י בד״א (חיב:). יז. בזכרון שמואל כתב על פירוש זה ״ומה מתקו דבריו זכותו יגן עלינו״, ע״ש שהוסיף לפרש באו״א. יח. ראה מה שתירץ ע״ז כמאמר מרדכי פר׳ כי תצא ד״ה לא יבא.

(5)

ב״ה בברכה אחרת למען ידע שכוונתו אינה כ״א לברך את ישראל ממש תמיד * וזהו ולא אבה כו׳ והפוך שהפך ממשכתו שרצה לקללם והש״י ב״ה ברוב רחמיו לא די שבטל קללתו אף ברכם ברכה אחרת * וחהו פי׳ הפסוק וירא בלעם כי טוב בעיני ה׳ לברך כו׳ * פי׳ ג״כ כדלעיל דהיינו שבלעם הבין שהקב״ה אין כוונתו רק לברך את ישראל ולא לבטל קללתו לבד שאל״כ היה לברכם בברכה שהיא היפך הקללה ולכך עלה בלבו של בלעם ג״כ לברך את ישראל ומישב מחשבה טובה עליהם ונתן הש״י בפיו ברכת מה טובו * ולכך נתקיימה כי לא היה בה שום מחשבת קללה משא״כ בשאר הברכות * וחהו פי׳ הגמ׳ מברכתו של אותו רשע כו׳ והיינו ברכת מה טובו והיא נקראת ברכתו כי לא חישב בה קללה משא״כ שאר הברכות שהי׳ בהם מערובת קללה חה הי׳ עיקר מחשבתו של אותו רשע בהם * ולכך נתקיימה זו דוקא. ופי׳ אין היה בלבו אלא על שאר הברכות והבן כי מתוק לחך *

ל יזל מים מדליו וזרעו במים רבים * ידוע (עי׳ זוה״ק לך פז:)[ו] כי הצדיק הוא הממשיך השפעות להעולמות ולזה נק׳ דליו שע״י בא השפע[ז] * וקי״ל[ח] עילוק מיטר והוא כשר לעטל בו כמו במקום עצמה מאמר שנחל מן הדלי אל הבור הוי מיטר לעהרה * והצדיק ג״כ הוא כך שהשפע בא אליו ונוזלת ממנו אל מקורה למעלה ע״י דבקותו. והוי ג״כ עילוק והוי מיטר ויכול להמשיך השפעות תמיד בלי הפסק בלי שום פעולה כלל רק בכח דבקתו כנ״ל. אך לפעמים צריך לעשות איזה פעולה (עי׳ זוה״ק וילא קסא.) כדי שלא יהי׳ למקטרג פ״פ לקטרג צריך לעשות איזה עובדא מצוה או תורה או תפלה ועל ידם ממשיך השפע ואז נסתם פי המקטרגים מעליו ואין להם שליטה כי בא בכח העובדא ההיא * והפעולה נק׳ זריעה שהיא דבר הנראה כמו זריעה שזורעין כדי לפעול שיגדל התבואה אח״כ כן הפעולה היא כדי להמשיך השפע * וחה פי׳ הפסוק יזל מים מדליו * פי׳[ט] הצדיק ברוב דבקותו בלי פעולה יכול להמשיך ג״כ השפע הנק׳ מים שהם החסדים (מיקו״ז לח.) * אך וזרעו במים רבים כ״ל שהפעולה היא בשביל מים רבים הם הקליפות הנק׳ מים רבים (זוה״ק פנחס רטו.) שלא יקטרגו והבן *

בד״א תחילה נקדים פי׳ בפסו׳ אחר ובבא אל הביאור אשר לפניו והוא כי יש להקשות למה נענש משה רבינו ע״ה במי מריבה בהכותו הסלע הלא הסכים הקב״ה על ידו דכתיב (במדבר כ, יא) וילאו מים רבים ובוון שעשה שלא בהוגן לא היה להסלע להוציא מים וכי עביד רחמנא מיפא לשקרא (ברכות נח.) אלא נראה בודאי תחילה לו לאיש האלקים שלא לעשות רצון הטרא ב״ה אלא שדרך הצדיק תמיד לחזור אחר טובות ישראל ואף שבראה לו איזה דבר קצת עבירה בעשותו הדבר ההוא[י] * אך שיהיה לטובת ישראל עושהו

יט. עיין עוד בפרדס שער הבגוים פרק ג. כ. עיין פרשת בא ד״ה א״י דברו (קמד:) שהצדיק במעשיו הקדושים נותן השפעה אל העשרה מאמרות, והולך בדרך מרוחיו של קב״ה שמחדש בכל יום מעשה בראשית. כא. עי׳ חוס׳ גיטין סז. ד״ה הנצוק, ועי׳ ט״ז יו״ד סימן רא ס״ק מז. וע״ע שו״ע או״ח סימן קנט סעיף ז. כב. בדפוס שקלאוו איתא ״כי״. כג. עיין פרשת וארא ד״ה ראה (קלו.), ״צריך הצדיק לירד ממדרגתו לשבר את שטוח אדם השפל ועושה עבירה לשמה, למשל מי שהוא רגיל לשונו לדבר שקר צריך הצדיק ג״כ לשבר אותו בדבר הדומה, ובהראי ח״ו שהצדיק יאמר שקר אך מצינו שהחידו חז״ל לשנות במסכח כר׳, או ברומה בענין זה שהצדיק אומר על עצמו שאינו צדיק וזה שקר שהוא צדיק, ועושה עבירה לשמה כדי לשבר כח המשקר״, ועיין סו״פ נשא ד״ה ולבני (רפג:), ״הצדיק צריך לדבק עצמו בכל ישראל כדי להטיב להם, ואיך הוא עושה עם הבעל עבירה חלילה הלא אף שהוא בעל עבירה אעפ״כ צריך להשפעה ולחיות״.

ראשיהם לזכות בתדחי, שהצדיקים הן הן המרכבה כביכול וגם המשכן כבוד ה' מלא. (וכבר כתוב זה לעיל קצת בסגנון אחר עיין שם). (פני דוד)

סז

מה טובו אהליך יעקב. בנמוקי עטדת ראשי אבא מאדי זלה"ה כתב משם מהר"ם גאלנטי הזקן הרב המוסמך זלה"ה שפירש עם הדין דאין להגביה הבתים יותר מבית הכנסת, אך אם הם משופעים גגות הבתים שדי. והכא דדור המדבר היו בעלי קומה, והמשכן אורכו עשר אמות אורך הקרש ודאי היו גבוהים מהמשכן, והרי אמרו רז"ל בפידוש דמשה רבינו ע"ה היה אודך עשר אמות, ודכוותיה מסתמא מיהוה הוו, ואם כן צריך שאהליהם גבוהים ממשכן ולפי הדין אסור. אמנם אם הם משופעים שרי, וזה שאמר מה טרבו אהליך אהלים ממש, משכנותיך המשכן. וכי תימא מה טובה היא שהאהלים גבוהים לזה אמר כנחלים נטיו שהם משופעות ובהכי שרי. (פני דוד)

סח

מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל. אפשר דלהיות שאמר כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו על האבות ואמהות כמו שאמרו ז"ל, עתה אמר על רחל ולאה נשי יעקב אע"ה דלא חימא דעבר איסור שתי אחיות ח"ו, לא היא, דכיון שנתגיירו הה להו כקטן שנולד ואין כאן איסור. ואדדבא יש לשבחן רחל על שמסרה הסימנים שלא תתבייש אחותה, ולאה שכיוונה וטהרה רעיתיה מאד ובזה הוכשר ראובן ואינו כן תמדה ח"ו כמו שכתבנו במקום אחר. וזה שנאמר מה טובו אהליך יעקב, אהליך תדחי רחל ולאה, מה טובו ומה עצמו דאשיהם נשי יעקב ונתפדסם טוביותן, וכי תימא אעיקרא יש איסור שתי אחיות לזה אמר משכנותיך ישראל דייקא, שנתגיירו ויש להם דין ישראל. (חופת אנך)

סט

מה טובו אהליך יעקב. יעקב נקרא הגוף, (שהוא עקב וטפל), ישראל הנשמה כמו שכתב ילקוט ראובני פרשת ויחי, והצדיקים כל עניני הגוף עושים עראי, ועניני הנשמה קבע, וכמו שפירשו בפסוק ויבן לו בית בעולם הבא, ולמקנהו קניני העולם הזה עשה סוכות דרך עראי. וזה שנאמר מה טובו אהליך שהם עראי באהל רועי יעקב עניני הגוף, ובודאי טעון הלל בעשיית עניני הגוף יעקב עראי באהל. משכנותיך ישראל עניני הנשמה תורה ומצות בקבע, כמו משכנות מבטחים, והוא שבח גדול, וזהו מה טובו על דרך מה רב טובך, מה גדלו ומה עמקו ענינך. (חופת אנך)

ע

מה טובו אהלך יעקב משכנותיך ישראל. אפשר לדמוז במה שפידשו הראשונים ויבן לו בית בעולם הבא, ולמקנהו קניני העולם הזה עשה סוכות עראי, וזה שאמר מה טובו אהלך יעקב בעולם הזה שאתה עושה כל ענינך הכא בעלמא דין אהלים כאהל רועי, כי הוא עולם עראי, ומה טובו אהליך כלומר מה נעמו מחשבותיך לעשות עניני העולם הזה אהלים דרך עראי. משכנותיך לעולם הבא ישראל ישר עם אל, נגש ונהנה מזיו השכינה. כנחלים נטיו נהרי דאפרסמא דכיא, בגנות עלי נה"ר מיוסדים על אודות עליונים בסוד ונהר יוצא מעדן. כאהלים נטע ה' ריחין דבוסמין דגנתא דעדן. בארזים עלי מים קרי ביה בהרזי"ם רזי עולם שיגלו לו שם: (וכבר כתוב לעיל בסגנון אחר עיין שם). (פני דוד)

עא

מה טובו אהליך יעקב. ירמוז על נשי ת"ח שמשתדלות שבעליהן ילמדו בתורה, ונטרן לגברייהו עד דאתו מבי רב, וגם בהיותם אצלם טורחות שיהיה להם ישוב ללמוד. וזה מה טובו אהליך נשיך יעקב, כי הם סיבה שאתה במשכנותיך בתי מדרשות. (חופת אנך)

עב

מה טובו אהליך יעקב. ירמוז דהעוסק בתודה הוי כמקריב קרבנות כמו שאמרו ז"ל, וזה שנאמר מה טובו אהליך יעקב רמז לבתי מדרשות שעוסקים בתודה, על דרך יושב אהלים, כי נחשב משכנותיך ישראל שמקריב קרבנות במשכן. (חופת אנך)

עג

מה טובו אהליך יעקב. אפשד לרמוז דידוע דעל ידי הענוה מכוונים להלבה כמו שאמרו פרק קמא דעירובין דלזה זכו בית הלל שהלכה כמותן מפני שהיו נוחין ועלובין וכו', ומרן ז"ל בכללי הגמרא פירש דבזכות הענוה יאר ה' פניר בתורה. וזה דמז מה טובו, מה על דדך ונחנו מה. רצונו לומר על ידי מה שהוא הענוה, **טובו אהליך יעקב**, טובו לשון אורה שמאירים בתורה באהלה של תורה, בין בתחילת למודו דעדיין אינו קבוע כאהל, בין אחר כך בהיותו קבוע לתורה כמו משבן, הענוה היא עיקד לכוין לאמת.

אי נמי אמרו ז"ל למה נסמכו אהלים לנחלים מה נחלים מעלין מטומאה לטהרה אף אהלים וכו' כמו שמובא בברכות דף ט"ז, ורמזו בזה שהנחל מטהר בלי כוונה דאפילו אם נפלה נדה בלי כוונה עלתה לה טבילה, וזאת התורה גם כן מטהרת גם בלי כונה.

אי נמי מ"ה הויה דאלפין, **טוב** יסוד ו' ת"ת, **אהליך** גימטריא אדני עם הכולל יחוד קב"ה ושכינתיה. וראשי תיבות מה **טובו** אהליך גימטריא חמשים, רמז לחמשים שערי בינה, ויו"ד יעקב רמז לחכמה בסוד גרלות, וכיון שהוא כתוב בתורה וראי יש בו כמה בחינות פרד"ס ודוק כי קצרתי, ואם שגיתי האל הטוב יכפר בער. (חופת אנך)

עד

מה טובו אהליך יעקב. אמרו ז"ל בסנהדרין (דף קה) אמר רבי אבא בר בהנא כלן חזרו לקללה תוץ מבתי כנסיות ובתי מרדשות. שנאמר ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה, קללה ולא קלילות. והקשה יערות דבש (ח"א ריש דרוש ט') דהא לא זעם ה' באותם ימים ואמאי היו קלילות, וחו מאי שנא דבתי כנסיות ובתי מדרשות לא נהפכה. והוא תירץ לדרכו. ויש להשיב על דבריו. ואפשר דנהפכו לקללה לא מצר שזעם וקלל, רק מצד שנתן עין הרע והיה מסוגל לזה, אך לבתי כנסיות ובתי מדרשות אמרו (בבא בתרא דף ס) ראה שאין פתחיהם מכונים ואמר ראויים לברכה, מה טובו אהליך, ואמרו ז"ל בברכות (דף כ) כי השומר אות ברית קודש אין עין הרע שולט בו, ולזה זכה יוסף שאין עין הרע שולט בו, וזה לשונם עין שלא רצתה ליזון ממה שאינו שלו אין עין הרע שולט בו, ולכן כיון שהיו גרורים בעריות ואמר מה טובו אהליך, לא נהפכה בשביל עין הרע, דאין עין הרע שולט בנשמר מדנות, אכל ברבות אחרות שולט עין הרע. ובזה ניחא שנתן עצה בלעם להחטיאם בזנות שבזה ישלוט עליהם עין הרע שכיון בברבות, אכל הברכה ראשונה הוא אמר ראויים הללו לברכה,

ועוד אפשר דלא שלט עין הרע משום רחל דחפא עלייהו כמו שמובא בזוהר (ח"ג דף ר"ב) דזהו ותהי עליו רוח אלהים, על ישראל. (חדרי כסף)

אם

אם הלכו לבית המרחץ ולבית הבד ולבית הגרן ולבית הדיר ולבית הבקר ולבית הרפת ולבית הגנה ולבית הגינה ולבית הפרדס ולבית הכרם ולבית הגת ולבית הבור ולבית הסיד ולבית הטיט ולבית הלבנים ולבית הארבה ולבית הדבורים ולבית הדגים ולבית הבהמות ולבית הנחלים ולבית הנהרות ולבית הים ולבית הרקיע ולבית הארץ ולבית השמים ולבית הכוכבים ולבית המזלות ולבית הלבנה ולבית השמש ולבית הרוח ולבית הגשם ולבית הטל ולבית הברד ולבית הקרח ולבית הכפור ולבית הגלגל ולבית הגלגלים ולבית הרקיעים ולבית הארצות ולבית הגבולות ולבית הגבעות ולבית ההרים ולבית הגלים

ברי מגמות של כבל מלך הן עשרים - רוצה לומר כל זמן שהן בגלות והם חוזרים בתשובה לגעיל ונס (ה) שהתורה לא נתנה רק לישראל לבדם ולא לשאר אומות העולם ואם כן מהכי הכא מיירי כגון בגמרא אלא בגמרא מיירי בכל מלכות ומלכות ומלכות אחרת ומלכות אחרת ומלכות אחרת

כי׳ ותוס׳ ר״ת ותשמישים בבית הפלה שהוא המקום שלמעלה. ששם שולחניהם וכו׳ הרמ״ם ז״ל ונו׳ מ״ל הקרבת מיכלא ששם תקריב נסתמן של נדיקים כרמ״ן בתורה ונם לא מכרכי אחר לא מיתוקר ונו׳ וקיל׳ : **אברהם** כי׳ בעלי הספר כתבו שהא רומז לכתר עליון הסלוק שלמעלו תוקה על לון סוף אחר מנסם הברכה אפלוגה שופטת על הברכה ולא יש כי לכלות שנתיא הקדושים ס״ם מדוחיו ושם הרמ״ם כתלנו ו״ם מיכבוא רחתיך אל תדוחך הרוחיו מיכבוא מדת הרחמים על בעבר ולכן שלבוהר כי על אחר בחזון ואחר הענבא לי אמר הקדוש ולחן בא גם הפלא יתי ביה כדלעיל ואחר דקקיל שלא הבא ברכה הדיוט קלה כו׳ והברכה כלפי מעלה לחדיר בשפע הברכה הבלוטה על הנקבה ס״ם שהיא יחיד קדא לה ברכה הדיוט ולא הפלא ומיקוהא כי הדיוט לחף על פי כן הים הפלא מרוחה ומקובלת לפניו יח׳ ביה ודרש : **עד** מיעבדו מנים מנים של נוף • וכן חי׳ דלפי פשוטו כתיה כתיה ובפרשיה פני יכלו שלא הפלא מוד מלחך מני כו׳ הה בקם לחדיב מבא ואחר לגיו הם אין מנוך הבלכים ונו׳ בין שבבר הכנעת אוהב הבכים על כך אני יכלו ונו׳ וקיל׳ : **דתניא** אל זעוס כו׳. ובתה רגע כו׳ כל הסנוגיא הפורש פיק דחס׳ ע״ג (ד׳) ופרק הלק(קיה) ע״ש : **בשעה** שבהתבה ואדחת כו׳-לכלוחה אין לאחתה הוה מקום כלון אבל כמתך לכלון שאמרנו לעיל דאיכא דאחתא קבוים יח׳ בכל יום וקלאחר. דהיינו חשום דבשעה שבהתבה כו׳ ותשבחויים לאחה ובהיינו דזוהם בכל יום לאחר שהתבא אחתא אקרי וקיל׳ : **טובה** מרדוח כו׳ • מכתח מרדוח שאחר בכלא פרש הגרוך אלי מריהה ע״ש שבלא האכנות אל אמרך בדברי אחרים ואחר ריהה לפרש בי הכח אלבון הבנעה כתו עניה ואחרוחיב ועניים חרוחים חבוא ונו׳ שבלא האכנות להבניא ו״ם כי טוהה מרדוח אחת בלב דהיינו הכנעה הכחה אלבוחה אחרי ישראל לבן בכחה דברים כאמורים בשלה אחלב הבאחרי כל הטוהה ונו׳ והשבחתי נפנה ונו׳ ולא חשוב עד שהקבל מרדוח והכנעה מעצמה בלבה ואחרים אלבה ונו׳ **ג׳** דברים בקם כו׳ ואחן לו • פי׳ רש״י לאחן שלאחו בחיב בם לא הדבר ונו׳ בכל״ל והיינו בב׳ בקבוח האחרונות יש לפרש בן דכחיב בחר הכי בם לא הדבר אחר דברים אחבה ונו׳ אבל על בקשת האדיעני אל לא דרכך ונו׳ כבר הכיב לי ואחר פני יכלו ובבאחתי לך ואפרש ליה ואנוחי לא אבר אחון ונו׳ דהיינו הראוי לחן שהוא לדיק גמור אל הרבע שאיני נחבר בהחסיק ור״מ פליג וקאמר דבקבה לו לא הכיב ולא נחן לי מלא אבר אחון אעיש אמרו הנון : **כשאורחין** מעבה אחוחיהם כו׳ • בחפורים פיג דסבהדרין (כה): **צדיק** ודם לו לדיק שאינו נחבר כו׳. ועל בן דע לו על מעבוד עונוחיו כדי לוכחו בעה״ב ובהיפך בדשם שאינו נחבר אל בעונוחיו כדי שיקבל אברו אל מעבוד עבוחיו ולבדו בבולם הבא כחו שאחרבוו ואבלם לעולחיו אל פניו ועניין בזה בחפרשים : **בשרציתי** לא ריצה כו׳ • ברחה לדעת רש״י בלב לגלה שבחחיר חבה פניו הבה יכול לרחוח אבי הא • ולא חוכל לרחוח אבי הא אבל בלבה הבא בעניין הבבה בעניין הבבה בעניין הבבה

בשם הרב החסיד המפורסם מו"ה לוי יצחק אבדק"ק בארדיטשוב זצוק"ל .

לה' לדיקים יבואו בו. וזה שאמר שהנה היתה לו דלא מסגיגה ד"ת בלא תפילין, הייתו שתמיד כל ימי חיי הלכתי בתפילין דהייתו לו שהלכתי בתפילין של השי"ת, דהייתו שבתתי וקלסתי את ישראל ע"ק במידותיהם הטובים והק' שזהו תפילין של השי"ת כנ"ל, ואמר שכל ימי היין לא הביט לון ביעקב ולא ראה עמל בישראל ע"ק, מתמת גודל קדושת שיעור הטובים, כי באיזה בחי' הם הטובים, בחי' כאלו הם רואים כידוע, או שהלכתי בתפילין של ישראל דהייתו שבתתי וקלסתי את השי"ת במדותיו הק', וזהו תפילין של ישראל כנ"ל. נמצא זאת היה תמיד עבודתי עבוה"ק כל ימי חיי תמיד בלי הפסק, או לספר בשבחי הבו"ת, או לספר בשבחיהם של ישראל ע"ק, וזהו שהי' מרגלא בפומיה של הצדיק המפורסם מוה' זושא מק"ק אניפאלי לומר תמיד, רבש"ע עמך ישראל בודאי טובים הם, כי מה שהם אומר אלא כן הוא ח"ו, הלא יהיו פסולין ח"ו התפילין שלך, אלא ודאי ועמך כולם לדיקים, אמן:

(יט) **דרי** גוי חוטא כו' (ישעיה א' ד') עד נזרו אחור. הנה לכאורה יפלא איך יכול להיות שיפשיע הנביא קרא את ישראל זרע מרעים ח"ו, הלא הם זרע אלוקיע"ק קדושי עליון:

אמנם ביאור הענין, כי הנה התוס"ק מעורר אותנו מתרדמותינו הרדמת הבלי הזמן ומיסרה אותנו כאם המייסרת את בנה, ומראה לנו איך שראוי וכמן לכל מי מדעת קונו להיות פלגי מים ידרו עיניו ולבו יהיה דוה כל היום, אשר מרוב גרותיהם אין להם חיי שעה, להיות פונים פנאי ללמוד התורה ולתשובה ולהעש"ע מתחת אותם ולחקותם, והשי"ת ברחמיו המרובים ירחם עלינו ועל כל ישראל וינאלנו במהרה בימינו ויוליכנו קוממיות לארצנו הקדושה ויתן חלקנו בתורתו הקדושה אמן:

(כ) (גמרא) **דר"ביל** פור הוא הגורל וכו', כיון שהגיע לאחד מה משה, אבל לא היה יודע כי בז' באחד מה משה, הנה לכאורה יפלא זאת, למה באמת מזה שמה משה בז' באחד ידע, ומזה שנולד משה בז' באחד לא ידע, הלא ידע כל המהורעות של כל חדש, אמנם ביאור הדברים, כי הנה יודע שעד שלא שקעה שמשו של עלי הכהן זרחה שמשו של שמואל הנביא כי כן הוא תמיד שבאה ח"ו נעדר איזה לדיק מן העולם ר"ל אזי מקודם שולח השי"ת רפואה קודם המכה, שגולד קודם פטירתו של זה לדיק אחר שיהיה מנין על הדור, וזהו הענין, כי הנה הרבה שמת ודמה בלבו, כי זאת שמת משה בז' באחד יצליח לו, ודמה שבשתים עלתה לו, א' מחמת רוע מזלה. והב' מחמת שמת שמנין הגדול של ישראל, נמצא מי יכן עכשיו על ישראל ע"כ שמת, אמנם לא ידע מזה הבור, כי בזה הז' באחד בעצמו יולד משה אחר הייתו לדיק אחר במקומו להגן על ישראל, ובהי' משה תהלבשת בכל הלדיקים שבכל דור ודור כידוע, ונמצא בעלו כל מהבנותיו הרעים, א' שהי' גם הגלחת מזלה בחודש אדר, והב' שגם היה מי שיהי' מנין על ישראל והשתלשל הדבר כן עד עת הזאת בימי מרדכי ואסתר, ושם היו מגיעים על ישראל, והכן, וכן תגן פ:

לבאות על עמך ישראל בשלומך אמן:

ד(כא) משנה **ויהי** ביתך בית ועד לחכמים, כי הנה עהידין בתי ישראל שילכו לא"י בזמן ביאת משיחנו ב"ב אמן, והוא ק"ו מבתי כנסיות, ומה בתי כנסיות שפיר"ס רק לק"ש ותפלה, ותפלה הוא מלוה לדבנן, וק"ש הוא פלוגתא בש"ס אי לחוביי' או לדבנן עתידין הם שילכו לא"י כידוע, בתי ישראל שיש בהם הרבה מלות דאורייתא כגון מזוזה ובשמ"ז ותורה ולדקה והרבה כיוצא בהן עאכו"כ שיזכו לעלות לא"י:

אמנם האמת הוא איזהו בתים יעלו לא"י אותן בתים שיעסקו בהם בתלת השי"ת כנ"ל, אבל אותן האנשים הרקים מדעת קונה שאינם רוצים לקיים מצות השי"ת בבתיהם שאין בהם עסק בתוה"ק ועל המצוות אינם מקנאים שיהיו כשרים, ולדקה אינם רוצים ליתן ח"ו וכיוצא בזה. ודאי אלו הבתים לא יזכו לעלות לא"י, כי לא היה מהם כאן בח"ל נחת רוח להשי"ת רק אלו הבתים שיש מהם תענוג וג"ר להשי"ת. הנה יזכו לחיות בא"י, ומה שהזכירו חז"ל בדבריהם רק בתי כנסיות ולא הזכירו גם כן הבתים, היינו הפירוש הוא בדבריהם ז"ל שהפילו בתי כנסיות יבנו לא"י והוא ז' ואל"ל ז', כי הבתים ודאי יבנו לא"י והוא הכן, וזהו ויהי ביתך היינו ביתך יהיה שוה ממש כמו בית ועד, היינו כמו בהכנ"ס שנקרא בית ועד בית מועד של השי"ת כמ"ש בש"ס, ומפרש והולך איזה בתים יהיו שוין ממש לבתי כנסיות עז"א להכמים היינו אותן הבתים שבעליהם הם חכמים וירלאי השם ב"ה ומקיימין בהם מצותיו י"ת כנ"ל. והמוסר מובן:

(כב) משנה **יום** טוב של ר"ה שחל להיות בשבת, הנה תמיד כשחל ר"ה להיות בש"ק, הי' מרגלא בפי אותו לדיק ז"ע להמנין בעד ישראל ואומר רבש"ע השתא צריך אתה לכתוב את כל ישראל להיים, כ"א לא כן ח"ו האיך אתה רשאי לכתוב בשבת הלא הוא

(10)

בשם הרב החסיד המפורסם מו"ה לוי יצחק אבדק"ק בארדיטשוב זצוק"ל .

הוא חילול שבת, אבל לחיים רשאי אתה לכתוב, כי אקרא נפש דוחה את השבת, וז"ש יום טוב, הייתו זה היום הוא טוב למאוד, ומפרש והולך איזה יום הוא טוב עז"א של ר"ה הייתו היום של ר"ה אע"פ שהוא יומא דדינא אעפ"כ הוא טוב ומפרש והולך איזה יומתי הוא טוב למאוד עז"א בזמן שחל לחיות בשבת ומעשה הל"ל והכן:

(כב) סליחה **אדון** דין אם ידוקדק. בשעה שאמר סליחות בער"ה, כשאמר אדון דין אם ידוקדק, היה מעלין בעד ישראל ואמר הפיוט בזה"ל, "אדון אתה אדון כל העולמים, דין הייתו הכי ראוי וגכון "אם ידוקדק הייתו שתדקדק בנו כ"כ, הלא אתה טוב ומטיב ותסיד ורחוס בי"נ מדה"ר, ובפרט לבניך ישראל הק' ע"כ אנחנו מתחננים לאיתך שאל תדקדק עמנו אמנם השיבנו ה' אליך בביאת משיח צדקנו וינאלנו מהרה נאולה שלימה ואזי ונשובה, ויתגדל ויתקדש שמך הגכבד והטהרה אמן:

(כד) גמרא **עבד** לוה נאים מלוה, מוסר השכל בדרך נאות על אותן אנשים שגבר עליהם היצה"ר והשרים בלבם מדה הרעה והמזיהמם והוא מדת הגאות ר"ל, אשר הסלינה תוה"ק בגנותה ובמשאבותה, ואמרה שמי שא"ל בותם פניה בידוע שלא עמדו רגלי אבותיו של ה"ם. ואף גם זאת הם אמרו והם אמרו מדהאיף כולי האי וכו'. ורבו כמו רבו מאמרה ז"ל בהתגנות רוע המדה הזאת. ומודעת לנו הכתוב"ק שהכלבים הן הם עזי נפש ע"כ ראוי ויאות וגכון הוא לכל בר ישראל להתרחק עצמו מן המדה הרעה הזאת עד קצה האחרון. ויהיה מכוה הבושה על פניו. ואז קרן אור פניו בסימן שהוא מעם קדוש ישראל. כי ג' סימנים יש לישראל ע"ק. שהם ביישנים וכו'. ולא כן כאשר יש אדם שהיה"ר מתגבר עליו בתגבורת מדה הרעה הזאת. וזה מביא אותו להרבות תמיד אם המחלוקת והקטטות עם ישראל ע"ק. ויגר לב האדם רע מעצוריו. שאפילו אם הוא עדיין נער ורך בשנים ג"כ מלבין פני זקן וירכב הנער בזקן. וזאת היא לו לאותות דבר מעשה בפיו עד הזקן שבזקנים שהם אבי מרלך מי קדים הוא. שהוא בל"ה, איך ויעל דיר ווייזין ווער עלעער איז. והנה באמת ניבא וא"י מה ניבא. כי הנה יהודו מאמר הז"ל רלה הקב"ה לברוא את העולם ולאותן את התורה התקע"ד דורות מקודם ולאה שאין העולם נלחי ורלוי ליה. ולאחר הזמן עד אחר הזתקע"ד דורות. ולהכן התתקע"ד דורות לקח ושהלן בכל דור ודור. ולאו הן עזי פנים שבדור. ונמצא טוב ויפה דיבר הע"פ. שיהיה מראה לאזקן מי הוא הקדים. כי בודאי אף שהוא עדיין רך בשנים אעפ"כ הוא קדים מן הזקן. כי הוא עוד מן התתקע"ד דורות הקודמין הכ"ל. וביותר רעה ראיתו בעוה"ר שבאמר אם כסף ולזה אלל תבדו. ואח"כ אם ליום המועד ולזמן המוגבל יבא המלוה וינא אותו. אזי לא הי' שאיט בפריעה אלא אף במלוה שמלין דמו. שמלבין פני המלוה בבזיונות ושופך דמו כמים. ונמצא שדמים תרתי משמע, כי המלוה שאל באחת הייתו שיפרע לו דמי הלוואה ועלאה לו בשתים, הייתו אלא די שאיט נוקן לו דמי ההלוואה. אלא שעוד פוער פיו לבלי חוק עבדו בדברים רעים. ומלבין פניו ושופך דמו ונוער עליו כמו האדון על עבדו, ונמצא שבר כמה עברות ברגע א'. א' עובר על לוה רשע ולא יאלם. ב' על מלבין פני חברו. ג' שמסכן מאמר הנה שעבד לוה לאדם מלוה והוא אדיב ה נוער על המלוה כמו האדון על העבד. ואון לזה שהוא אחד מן הקלקל לאלף. שמחמתו שוב יראים לסלוות לעני בשעת דחקו ושובר על נעילת דלת בפני לוון. כי המלוה זה מתחרט בדעתו גם על המלוה זו שעשה בגמל חסד עם הלוה הזה ותמכו בשעת דחקו. שעשה להלוה הזה טובה ולעצמו גרם רעה. כי שובר בדעתו למה הי' לו להלוות לו ולגרום שיהיה הלוה הזה עבד לו להאדם המלוה שנמצא שהיה קונה עבד עברי לעצמו, ועכשיו נתקיים בו שהקונה ע"ע לעצמו קונה אדון לעצמו. שנוער עליו עוד בזעם אפי כמו אדון על עבדו ואוי לאותה בושה ואוי לאותה כלימה. ע"כ אים הירא ורך לבב, ירחק מאד מאד מן מדות הרעות מדה הרעה הזאת. ותעבה רך משיב חמה מעצמו והכן. ויתעורר על עצמו חסדים ורחמים טובות וישועות ומתנות בשבי"ע אמן:

לָךְ׃ לא וַיִּקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן
יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא

אֶעְבֵּיר יָת רְסַלְּיָת לָךְ׃ לא וְאִתְעַר
יַעֲקֹב מִשְׁנָתֵהּ וַאֲמַר בְּקוּשְׁטָא
(אית) יְקָרָא דַיְיָ שָׁרֵי בְּאַתְרָא

לקט בהיר

רש״י

מ״ר אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא[כו] הסולם הזה עומד בבאר שבע ואמלע שפועו* מגיע כנגד בית המקדש (מ״ר) שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה, וירושלים בצפונה, בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין, בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף, נמצא סולם* שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע אמלע שפועו נגד ירושלים, ולפי* שאמרו רבותינו (חולין נ״ח:) שאמר הקב״ה לדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא ליונה, ועוד אמרו (פסחים פ״ח.) יעקב קראו לירושלים בית אל, חו לח הוא ולא ירושלים, ומהיכן למדו לומר כן, אומר אני שנעקר הר המוריה ובא לכאן, חו היא קפילת הארץ[כח] האמורה בשחיטת חולין (שם), שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל, חה ויפגע במקום, וא״ת וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם, איהו לא יהיב לביה* להתפלל במקום שהתפללו אבותיו ומן השמים יעכבוהו, איהו עד תרן אזל, כדאמרינן בפרק גיד הנשה (שם), וקרא מוכיח* וילך תרנה[כט], כי מעא לתרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו יהב דעתיה למהדר ואזר עד בית אל[ל] וקפצה לו הארץ, (בית אל

ע״ג • זה. • ושמעו. • נמצא שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל ואמצע. • ואני אומר לפי שאמרו - כלפי שאמרו - ושאמרו עוד (רמב״ן). • דעתיה (רמב״ן). • מסייע לן.

במקום קדוש כזה* (מ״ר): (ח) **כי אם בית אלהים.** מ״ר אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא[כו] הסולם הזה עומד בבאר שבע ואמלע שפועו* מגיע כנגד בית המקדש (מ״ר) שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה, וירושלים בצפונה, בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין, בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף, נמצא סולם* שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע אמלע שפועו נגד ירושלים, ולפי* שאמרו רבותינו (חולין נ״ח:) שאמר הקב״ה לדיק זה בא לבית מלוני ויפגע בלא ליונה, ועוד אמרו (פסחים פ״ח.) יעקב קראו לירושלים בית אל, חו לח הוא ולא ירושלים, ומהיכן למדו לומר כן, אומר אני שנעקר הר המוריה ובא לכאן, חו היא קפילת הארץ[כח] האמורה בשחיטת חולין (שם), שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל, חה ויפגע במקום, וא״ת וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם, איהו לא יהיב לביה* להתפלל במקום שהתפללו אבותיו ומן השמים יעכבוהו, איהו עד תרן אזל, כדאמרינן בפרק גיד הנשה (שם), וקרא מוכיח* וילך תרנה[כט], כי מעא לתרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו יהב דעתיה למהדר ואזר עד בית אל[ל] וקפצה לו הארץ, (בית אל (מ״ל). ולפי״ז נכון, שהגם שאמת מה שאמרו רז״ל בפסחים יעקב קראו לירושלים בית אל וירושלים מזרה למקומה, אעפ״כ מאמר שהמעשה היתה בלוז נשתנה שמה בית אל (ד״ד): קפילות הארץ כגון אליעזר עבד אברהם שעיר חרן לא זז ממקומו אלא אליבאו היתה שלא כדרך הטבע היום יצאתי והיום נאחי, אבל כאן כל כיה״מ נקראתו (סה״ז): כט) הגם שולך תרנה סובל גם כשלא הגיע עדיין לחרן וכנ״ל, אבל פשוט פירושו שכבר הגיע נשם, גם בזה יצא על נכון אומרו ויפגע, שאם הוא הולך ופניו לחרן והר המוריה קפץ אחריו אין זה ויפגע: ל) ומה שלא קפלה לו הארץ עד סוף גבול ארץ ישראל, אפשר לומר שזו חו גורם שגם לח היה מקום מוכן לתפלה

אור החיים

תלוס נביאיי בכל ההבטחות, ובהכרח להשלים הכוונה[ל] במה שפירשתי:

יז. **וייראו** ויאמר וגו׳.[לא] פי׳ הרגיש בלבו שהיה ירא מעצמו ואמר כמה מורא ב מקום

אור בהיר

לו) פי׳ גם מוזגת רש״י ז״ל היה לומר ואם ידעתי לא ישנתי בלי הכנה. לז) ממי ירא, הלא רצה בחלוס שהקב״ה שומרו.

הָרֵין וַאֲנָא לָא הֲוֵיתִי יָדֵע׃ יז וּדְחִיל
וַאֲמַר מָה דְּחִילוּ אַתְרָא הָרֵין לֵית

יָדַעְתִּי׃ יז וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה־נּוֹרָא
הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית

לקט בהיר

רש״י

לטעו, שלא אמרתי לו כי ילחק יקרא לך זרע, אלא כי בילחק (כ״א ו״ב) ולא כל ילחק[כו], וכן כל לי ולך ולו ולכם הסמוכים אצל דבור* משמשין לשון עליה[כז], חה יוכיח שהרי עם יעקב לא דבר קודם לכן: (עו) **ואנכי לא ידעתי.** שאם* ידעתי לא ישנתי[כח]

שיעו נשתאמת • לדבור. • שאילו ידעתי.

אמר לכן אמר רש״י שאם זה משמש בלשון כי פי׳ בלשון אשר, ואל יקשה לך א״כ אמר הכתוב ב׳ פעמים אשר, אין קושיא, שזה יופי הדיבור כמו שמות נרדפים, וכמו ואף גם זאת (רא״ם): כד) כי אם לא אחפרם אות הכי״ת על בי״ת המקלת אלא כפשוטו, מיומר הוא ואין לו שחר, כי אם טעם לומר בתוך ילחק יקרא לו ע״י ילחק לו עם ילחק, ואם רצון הכתוב למעט רק את ישמעאל, הרי ממועט הוא בלומרו כי ילחק יקרא לך זרע (מ״ל): כה) כבר פירשנו דבר זה למה אצל אמירה שייך לי לו להם, ולא אצל דיבור, עיין בפרשת חיי ש״ד ז׳, וכאן תוך מהאמור אמן פהדי שפירושו עלי, שהרי זו פעם ראשונה שדיבר הקב״ה אליו: כו) פי׳ אינו מממיה, שהוא בעצמו לא השביע את עצמו לאדם גדול כל כך שצריך הוא לידע

אור החיים

בחדם חַיִּי, תגיע הנשמה לשמים[לא]. ואומרו מלאכי אלהים עולים ורד׳ ירמז אל בחינת מעשים טובים אשר ישחדל אדם בעולם הזה ויעלה בחמלעותם חורות עליונים בשורש נשמתו והם נקראים בדבריהם ז״ל (זוהר ח״א י״ח) מין נוקבין להם יקרא מלאכי אלהים, וכן הוא במשנת חסידים (אבות פ״ד) העושה מצוה אחת קנה לו פרקליט אחד, ובעלות אלו ירדו מין דוכרין כי בהתעוררות התחתונים יתעוררו מין העליונים להשפיע אורות ורחים בסוד נשמתר[לב], והוא אומרו ויורדים בו. ואומרו והנה ה׳ נצב פי׳ שממדרגה זו יעלה לנבואה עצמה ולא בחלוס ידבר בו אלא תגלה עליו השכינה, ולזה תמלא שאמרו ז״ל (רמב״ם הל׳ תשובה פ״ה) על ישראל שלא הושלל אחד מהם מהנבואה וכולן מוכשרים לדבר זה:

טז. ויקץ וגו׳ אכן ואנכי וגו׳. לריך לדעת כוונת אומרו אכן שנראה כי נתגלה

לו הנעלם[לג]. עוד מה תמיהה זו ואנכי לא ידעתי שנראה שלריך הוא לדעת כל נסתר. ויתבאר על דרך אומרם ז״ל (חולין נ״ח:) כי בא השמש שקעה לו שלא בעונתה לשכב שם בבית מלון המאושר, ויעקב לא הרגיש טעם הערב שמש שלא בזמנו, לזה כשבא החלוס ברוב ענין אז הוכר לו הנסתר טעם הערב שמש[לד], והוא אומרו אכן יש ה׳ וגו׳ ולזה הערב השמש לצורך שכיבה במקום הזה. ואומרו יש ה׳[לה] פי׳ שם הוא מקום שבו ה׳ מצוי תמיד יותר מכל המקומות, ואשר לזה רצה ה׳ לדבר אתו שם מדי עוברו שמה. ואמר ואנכי לא ידעתי קודם טעם הדבר כי אם היה יודע היה מכין עצמו לנבואה כי הנבואה צריכה הכנה כידוע. ואפשר אם היה מכין עצמו היה מתנבא בהקיץ ולא בחלוס ידבר בו, ולזה מתאונן על מה שלא השכיל על דבר. ורש״י ז״ל פי׳ ואם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש ע״כ. ואם לזה לבד נתכוון נאמר אליו ואם לא ישנת לא היית חולם

אור בהיר

לא) מי הוא זה המוגע והמבדיל בין הנשמה למקורה, הלא הוא היצה״ר, וביון שאין, ממילא מגיע עד למקורה השמים, ומי שמגיה „אדר״ מגיע טופה הוא. לב) ומזה נכון עולים תחילה ואח״כ יורדים. לג) מה שהיה מסופק בו עד עתה. לד) שהיה מסופק בו עד עתה. לה) ובזכן אינו, הלא מלא כל הארץ כבודו.

אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם: יח וַיַּשְׁכֵּם
יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־
שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה
וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ: יט וַיִּקְרָא אֶת־
שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוּז
שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה: כ וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר

דין אתר הדיוט אלהין אתר
דרעוא בה מן קדם יי ודין תרע
קבל שמיא: יח ואקדים יעקב
בצפרא ונסיב ית אבנא די שוי
אפרוהי ושוי יתה קמא וארים
משחא על רישה: יט וקרא ית
שמא דאתרא ההוא בית אל
וכדם לוז שמא דקרתא
בקדמיתא: כ וקיים יעקב קים

לקט בהיר

(רא"ם): לא) פי' מיכה מורא מיגו שם דבר מלא שם מוצר כמו המדבר הגדול והמורא שמתאר את המדבר גב' מוצרים, ועל זה מתרגמינן רבא וזמילא בגל"ף לבסוף, משא"כ מיכה מורא במ"ם הוא שם דבר שפירושו פחד ומורא, ועל זה מתרגמינן דחילו, כמו מכמה שהוא שם דבר ומרגומו סוכלתנו לו בגד מרגומו כסו, ולפי"ז אין האונקלוס מפרש את המיכה וכדרכו בקודש במקומות רבים שמפרש הענין לא המיכה, והענין כאן שמשוטה מורא זה משאר מורא שבמקרא, כי שאר מורא הוא הפחד מתמת עצמו כגון מורא אלקים ממקדשך שאלקים מצד עצמו מורא הוא, או המדבר הגדול והמורא שהמדבר מצד עצמו מצד גדולתו ושממותו מורא הוא, אבל כאן אין הפחד מתמת המקום עצמו אלא

שיני נטפחות • בפסחים - וכן בנמי - וכן שניני. • דאתרא • תפלת.

מצד שיש בו הסרלת שכינתו יתב', וכאילו אמר מה מורא יש במקום הזה (רא"ם), ולאיתי נוסח מה דמיגו דאחרא הדין, וזה מתאים למה שאמרנו (סה"ד): לב) פי' כל הענין הוא משל להסביר לאדם כמו שיכול להשיג, אבל אין כאן שום שער או מגון ופחת, וכמו שאמר דוד ובוקע מגורי רקיע, וכן מה שאמר רש"י לענות תפלתם פירושו שכאן נתקבל תפלתם ויושב בשמים כ"ה, אבל אין כאן שום עליה, זהו פשוטו, אבל דוחק הוא שא"ב די לומר פעם א' מיכה „זה" אין זה כי אם בית אלקים „ושער" השמים, לזה הביא המדרש, ולפי המדרש יש ממש שער (רומני) שבו נכנסים לביה"מ העליון, ומיכה זה

אור החיים

הזה, ונתן טעם באומרו אין זה כי אם בית אלהים, דקדק לומר שם אלהים כי הוא מקור המורא דכתיב (קהלת ג') והאלהים עשה שיראו וגו', ודבר ידוע כי שם אלהים יפחיד לבב אנוש, ואומרו חה שער וגו'[לח] פי' מקום המכוון כנגדו למעלה הוא שער השמים, ולזה אמר פעם ב' וה"ל). עוד נתכוין לתת טעם למעלת המקום שנשתנה למעלה אין זה כי אם בית אלהים אשר קדמה אליו הידיעה כי בחר לו יה בית לשכון שמו ואמר כי הוא זה המקום, והוכיח עודי' כי הוא זה הבחירה באומרו חה שער השמים כי ראה שהיו מלאכים עולים ויורדים וקדמה הידיעה אצלו כי המקום המקודש הוא מכוון כנגד שער השמים:

כ. וידר יעקב וגו' לאמר.[מא] פי' שהוציא הנדר

אור בהיר

לח) בית אלקים ושער השמים הייגו הך, ולמה כפל. **טל)** ולא אמר בית אלקים ושער השמים, שמראה באצבע למעלה. **מ)** מלבד הוכמת הירלה. **מא)** מיכה לאמר ק"ל. ומרך שמאמר שלא היה שם אדם עמו יסלק אדעתך שתשב אלנו כן, על כן אמר שלא

לְמֵימַר אִם יְהֵא מֵימְרָא דַיְיָ
בְּסַעְדִי וְיִטְרִנַּנִי בְּאָרְחָא הָדֵין
דִּי אֲנָא אָזֵל וְיִתֶּן לִי לַחְמָא
(נ"י לֶחֶם) לְמֵיכַל וּכְסוּ לְמִלְבַּשׁ:
כא וַאֲתוּב בִּשְׁלָם לְבֵית אַבָּא וִיהֵא

לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי
בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי
לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ: כא וְשַׁבְתִּי
בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי

רש"י

לקט בהיר

מעה: (כ) **אם יהיה אלהים עמדי.** אם ישמור לי הבטחות הללו[לז] שהבטחני להיות עמדי (נ"ר), כמו שאמר לי והנה אנכי עמך: **ושמרני.** כמו שאמר לי ושמרתיך בכל אשר תלך (נ"ר): **ונתן לי לחם לאכול.** כמו שאמר לי כי לא אעזבך, והמבקש לאכל הוא (קרוי) נעזב[לח], שנאמר (תה' ל"ז כ"ה) ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם: (כא) **ושבתי.** כמו שאמר לי והשיבותיך אל האדמה (נ"ר): **בשלום.** שלום* מן החטא[לט], שלא אלמד מדרכי לבן: **והיה ה'** שיני נטפחות • שלם.

הראשון מראה באצבע למטה על הארץ והשני מראה למעלה על השמים (דא"ם): לג) לא ייחס ליה לרש"י בלשון הכתוב והוסיף אם ישמור לי הבטחות, שבלא זה מה זה „אם" לשון ספק הלא הבטיח לו הקב"ה שיהיה עמו, אלא ודאי הספק הוא אם יקויים ההבטחה שלא יחטאנו הזכיות ויגרום החטא וקטרג מדת הדין ויבטל ההבטחה, ומדהא פירושו אם יקויים ההבטחה כמו כן כל המנאים שהתנה פירושם על זה האופן, לכן הטרים בכל פרט למצות ההבטחה (רא"ם), ושם עוד הכרח לזה, שהרי ראינו שעוד כיצו אביו בסכנת נפשות והלך לדרך לא נודע לו ולא התנה ולא נדר

אלא דוקא אחר מראה ההבטחה, הרי שלא הרהיב בנפשו עוד להתנות אלא דוקא דברים שהובטח בהם (בא"י): לד) וכ"ש שיש בכללו בגד לבוש, שהבגד קודם למזונות והעומד ערום גריעי טפי ובודאי שנקרא נעזב (מ"ל): לה) ההכרח להוליא מיכה בשלום מפשוטו, אשר על שלימת הגוף הרי כבר אמר שישוב לביתו בבגד ובמאכל, ודאי שפי' בשלום שלום מן החטא, אבל יש לדקדק היכן הבטיחו הקב"ה על זה ומה גם שידענו שהבטיחה תפשית ואין שייך לזה הבטחה, עוד יש לדקדק מה זה שהוסיף רש"י שלא אלמד מלבן, מה נפ"מ, הלא אם הוא שלם מן החטא הרי הוא שלם בין מלבן בין מאחר בין מילה"ר, עוד קשה בדיבור הקודם שהבטחה היתה והשיבותיך פי' הקב"ה והוא שיבה ואמר ושבתי פי' מעצמי, אבל באמת לא קשה מידי כי ודאי שלא הבטיחו הקב"ה שלא יחטא, אבל כל ההבטחות מלויים בה, שאם יחטא בטלו כל ההבטחות,

אור החיים

בשפתיו כי זולת זה אדר בלב אינו נדר:

אם יהיה וגו'. אם זה תחפרש על דרך מה שאמרו ז"ל (ב"ק פ"ד מ"ה) בפסוק (שמות כ"א ל') אם כופר, אם כסף תלוה (שם כ"ב כ"ד) שאינו ספק אלא ודאי (מכילתא סוף יתרו) וכאלו אמר כאשר יהיה זה וגו'. עוד ירצה על זה הדרך אם תסכים מדת הדין על הדבר, והוא אומרו אם יהיה אלהים כי לא דבר אליו אלא ממדת הרחמים דכתיב והנה ה' נצב וגו' והנה אנכי עמך, ודבר ידוע כי מדת הרחמים תסכים להטיב ומדת הדין תעכב בדבר זה אמר אם יהיה אלהים וגו':

כא. והיה ה' לי לאלהים. ועד עתה אינו לאלהים ח"ו. ורש"י ז"ל פירש שלא ימצא פסול בזרעו, ואין אני יודע היכן רמח דבר זה באומרו והיה וגו'[מב]. ועוד הבטחה זו תמיד היא תלויה ועומדת ואימתי יהיה קץ הגדול לעשות האבן מצבה. והנכון הוא שנתכוין לומר שיתיחד אליו שם ה' לאלהים בדרך שנתיחד על אבותיו (פסוק י"ג) אלהי אברהם אלהי יצחק גם יאמר עליו אלהי יעקב, והוא אומרו לי לאלהים פי' לי ביחוד. ודבר גדול דיבר יעקב בזה, ותמצא שכן היה דכתיב (ל"ג כ') ויקרא לו אל אלהי ישראל ואחר כך שלם נדרו

אור בהיר

כן הוא, או אפשר שר"ל שהנשם שהקדש בלב הזה הקדש כגון שתשב על בהמה להקריבה צריך לקיים מחשבתו, אבל כאן לא הקדיש כלום, אלא עשה נדר שכאשר יהיה לו אז יקדישנו, ונדר אינו אלא נפה. **מב)** הלא אדרבה אמר מיכה „לי" לאלהים, וזרעו מאן דכר

ગુજરાત હાઈકોર્ટ

સરકાર વિરુદ્ધ ગુજરાત

તા. ૧૪/૦૮/૨૦૦૮

ન્યાયાધીશ : ન્યાયાધીશ મનોજ કુમાર પટેલ

સરકારી વકીલ : સરકારી વકીલ

הרה"ג ר' נפתלי טייטלבוים בס"ד

בכסם, ולכן צריך לעשות חשובה ערס יבא לקיים תורה ומצוות, עיי"ש.

אמנם באור לישרים (דרוש ח) נתן טעם טובה ויסרה שלא יחטפו הסטרא אחרא את התורה והמצוות, והוא אמירת לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה קודם מעשה התורה והמצוה, דהוי כמתנה בפירוש שלא לעלות ידי חובתו באופן אחר רק אם יבא לשם יחוד קוב"ה, ואפילו למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה אם אומר בפיו דאינו רוצה לעלות אינו יוצא (כמבואר בר"ן ראש השנה כח:), ולזה אומר שעושה מצוה זו רק על מנת לשם יחוד קוב"ה, אבל אם מצוותו גברו לבלי יגרום יחוד אינו רוצה לעלות בו כלל, וממילא אם רוצים הסטרא אחרא לחטוף אין לכם מה לחטוף והמצוה עולה למעלה, עכ"ד. וא"ז אלה"ה בישמח משה (פ' תשא) פירש בזה הפסוק (תהלים מה ג) רחם לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך, כלומר כאשר רחם לבי לעשות דבר טוב ויש חשש שמא יחטפוהו החיצונים, אז אומר אני מעשי למלך, פי' שאומר שמעשי יגיעו רק למלך מלכי המלכים ולא לזולת, עכ"ד.

דעל זה רמז רש"ל בלשונו הטהור, כשהן עומדין משנתם שחרית הן מתגברין כלביא וכאתי לחטו"ף את המצוות, ללבוש ציצית, לקרות את שמע, ולהניח תפילין. ויש להבין הכוונה בלשון לחטו"ף את המצוות, גם מדוע הזכיר המצוות שלא כסדרן דנקט קריאת שמע קודם הנחת תפילין.

דיבואר על פי מה דאיתא בגמרא (שבת קיח:)

אמר ליה רב יוסף לרב יוסף בריה דרבה, אבון במאי זכיר טפי, אמר ליה בציצית. והטעין מבואר בבחבי האריז"ל (שער הגלגולים הקדמה ט"ז) כי אף שצריך כל אחד מישראל לקיים כל תרי"ג מצוות כראוי וכנכון, מכל מקום כשרואה אדם שנפשו מתאווה ומשתוקקת תמיד לאיזו מצוה ביחוד, אזי ידע שמצוה זו היא מסורת נשמתו, ועיקר ביאתו לעולם הוא בעבור אותה מצוה, ולכן יזהר בה ביותר לקיימה כראוי בכל פרטיה ודקדוקיה, עיי"ש.

וזהו ביאור דברי רש"ל, הן עם כלביא יקום

וכאתי יתנשא, כשהן עומדין משנתם שחרית הן מתגברין כלביא וכאתי לחטו"ף את המצוות ללבוש ציצית לקרות את שמע ולהניח תפילין, היינו שכל אחד חוטף לו מצוה מיוחדת להיות זהיר בה ביותר כדי לתקן שורש נשמתו, ואינו מדבר מאדם אחד המקיים מצוות אלו כסדרן, אלא הכוונה שכל אחד מישראל חוטף מצוה אחת לקיימה בכל פרטיה ודקדוקיה, האחד זהיר במצות ציצית, והשני במצות תפילין, והשלישי במצות קריאת שמע, לאשר מרגיש בנפשו באותה מצוה שהוא מסורת נשמתו.

*

לזה טובו מהלך יעקב משכנותיך ישראל. ויש להבין מה שכפל הכתוב לשונו מהלך יעקב משכנותיך ישראל.

ונראה בהקדם דברי הגמרא (פסחים פח.)

אמר רבי אלעזר, מאי דכתיב (שעיה ב ג) והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב, אלהי יעקב ולא אלהי אברהם וילחק, אלא לא כאברהם שכתוב בו הר, שנאמר (בראשית כב יד) אשר יאמר היום בהר ה' יראה, ולא כילחק שכתוב בו שדה, שנאמר (בראשית כד סג) וילא ילחק לשוח בשדה, אלא כיעקב שקראו בית, שנאמר (בראשית כח יט) ויקרא את שם המקום ההוא בית אל, ופירש רש"י, הר דאברהם ושדה דילחק ובית אל דיעקב כולם בהר הבית. וצ"ב מהו החשיבות במה שיקראו את מקום המקדש בית ולא הר ושדה.

וי"ל על פי מה דמתאמרא משמיה דהרה"ק מבאר דיעטוב ז"ע (כוכבא בספר פתגמין קדישין אות כא) על מאמרם ז"ל (מגילה כט.) עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שנבנו שיקבעו בארץ ישראל, כי גם בתי ישראל הבשרים שיקבעו בארץ ישראל, והלא הדברים קל וחומר, ומה בתי כנסיות המיוחדים רק לכמה שעות ביום לתורה ולתפילה יקבעו בארץ ישראל, על אחת כמה וכמה בתי ישראל אשר התנהגו בתוכם בקדושה ובטהרה, וקיימו שם מצוות ומעשים טובים, ונידלו בהם בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובירא"ת ה', ובנות בשרות המתהלכות בדרכי הצניעות, ונעשה בהם נחת רוח להבורא יה"ש כל היום וכל הלילה, ודאי שעתידין להקבע בארץ ישראל, עכדה"ק.

והנה כתוב בתורה (בראשית כח עז) וייקץ

יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי, וי"ל הכוונה כי יעקב איש תם יושב אוהלים היה רגיל עד כה לישב בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ולעסוק בתורה, ושם השיג קדושה גדולה והשראת השכינה, אך דבר זה לא היה יודע שגם בתי ישראל הבשרים יש בהם אותה קדושה, אבן באשר שכב במקום

ההוא ושם נגלה אליו כבוד ה', אז נתגלה לו שיטול האדם להשיג קדושה עליונה אף בעת שהוא ישן בביתו ואינו נמצא בבית המדרש, ולזה אמר אכן יש ה' במקו"ם הז"ה ואנכי לא ידעתי, שדבר זה לא ידע עד עתה שיש השראת השכינה וקדושה גדולה אף במקום הזה דהיינו בבתי ישראל, ולכן קרא שם המקום ההוא בי"ת א"ל, לרמז שאף גם בתי ישראל הבשרים יש בהם קדושה גדולה והשראת שכינת אל, ואף הם עתידין להקבע במקום הטורא ההוא מקום הקודש והמקדש.

וזה שדרשו בגמרא, מאי דכתיב והלכו עמים

רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב, לא כאברהם שקראו הר ולא כילחק שקראו שדה אלא כיעקב שקראו בית, דהנה ההר והשדה ההוא נתייחדו על ידי אברהם וילחק לבית הכנסת ומקום תפילה כמבואר בכתובים, ועל כן קראו את מקום המקדש בשם הר ושדה על שם הבתי כנסיות ובתי מדרשות שיקבעו שם, אבל יעקב אבינו קראו בית, על שם בתי ישראל הבשרים אשר עתידין להקבע שם, ולזה נקרא המקום בית אלהי יעקב, כי דבר זה נתחדש אצל יעקב אבינו שגם בתי ישראל יש להם קדושה גדולה ועתידין להקבע במקום המקדש. (ועיין בדברינו בדרך משה פ' ויצא שהארכנו בזה).

ומצוצא דברים אלו אנו למדים עד היכן

מגעת קדושת בתי בני ישראל, וכמה גדלה האחריות על כל ראש בית אב לעמוד על המשמר שתתנהג ביתו בקדושה ובטהרה, ולשוש עינא פקיחא על התלוכות בני ביתו שיהא הכל בדרכי הצניעות, ולא די לו במה שעוסק בתורה ובתפילה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, אלא צריך להכין גם את ביתו שיהא ראוי להיות משכן ה' ולהקבע לעתיד לבא במקום הקודש והמקדש, ועל דרך שפירש מרן דודי זצלה"ה בדברי יואל (פ'

שמות עמוד ג) מאמרם ז"ל (שבת לח:) מכריז רבי יוחי, חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד. והכוונה חבל על דלית ליה דרת"ת, היינו שאין לו דירה ובית שמתנהגים בו בקדושה ובטהרה, ותרעא לדרתא עביד, שעוסק בתורה בבית המדרש שהוא רק שער לירלת ה' עהורה, עכ"ד.

ומעתה יתבאר מאמר הכתוב, מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל, כי הכתוב משבח את בני ישראל שמתנהגים בדרך התורה והקדושה כן בבתי כנסיות ובבתי מדרשות וכן בבתי ישראל, וזה שאמר מה טובו אוהלי"ך יעק"ב, כן המה בתי ישראל הכשרים שנקראים על שם יעקב, כי אצל יעקב אבינו נתחדש ונתגלה גדול מעלת בתי ישראל, משכנותיך ישראל, הם בתי כנסיות ובתי מדרשות שבני ישראל עוסקים בהם בתורה ובתפילה.

*

מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל, איתא בגמרא (סנהדרין קה:) אמר רבי אבא בר כהנא, כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, שנאמר (דברים כג ו) ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך, קללה ולא קללות. ויש לדקדק מהו הכוונה במאמר ויהפו"ך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה, דבשלמא אילו היה בלעם מקלל את ישראל שלא יהיו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות שפיר שייך לומר שנהפך הקללה לברכה שיהיו להם בתי כנסיות, אבל מאחר שלא הניחו הקב"ה לקלל ואדרבה פתח בברכה ואמר מה טובו אוהליך יעקב אם כן איך שייך לומר לשון ויהפוך.

ונראה בהקדם דברי המדרש (אסת"ר פתיחתא סי"ח) למה נקרא שמו אחז שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות, כך אמר אחז אם אין נדיים אין חיים, אם אין חיים אין נאן, אם אין נאן אין רועה, אם אין רועה אין עולם מתקיים, כך היה אחז סבור ואומר אם אין קטנים אין גדולים, אם אין גדולים אין תלמידים, אם אין תלמידים אין חכמים, אם אין חכמים אין תורה, אם אין תורה אין בתי כנסיות ובתי מדרשות, אם אין בתי כנסיות ובתי מדרשות אין הקב"ה משרה שכינתו בעולם, מה עשה עמד ונטל כל בתי כנסיות ומדרשות שלא להתעסק בתורה. ונתקנו המפרשים דאם אחז היקם לבטל ולהשבית בתי כנסיות ובתי מדרשות מישראל, אם כן למה נקרא שמו אחז המורה על אחיזת הדבר והחזקתו.

וביאר מרן דודי זללה"ה בדברי יואל (פ' בהעלותך עמוד רלז) כי באמת לא העיז אחז לבא בגלוי לבטל בתי התלמוד תורה ולבטל תינוקות של בית רבן מלימודם, אלא בא עליהם בעקיפין בעצה רעה לפזר ממון לתמיכת תורה, והשכיל ברשע שעל ידי זה יגיע להפסד ברשתו עד שבסופו של דבר יגרום לבטל בתי התלמוד תורה, כי ברור כשמש שכל המקבל תמיכה מן הרשעים סופו ליפול ברשת זו שמנו להם, ולכך נקרא שמו אחז כי באמת אחז והחזיק בבתי כנסיות ובתי מדרשות, ועל ידי זה המשיכם אליו עד שעלתה בידו לבטל ולהשבית תלמוד תורה מישראל, עכ"ד.

ומעתה יש לומר אשר זאת היתה גם כן כוונת בלעם הרשע באמרו מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל, כי גם הוא חשב מזימות לחפוש בתי כנסיות ובתי מדרשות לרשתו, ולכן פתח אמר מה טובו אוהליך יעקב להחניף להם ולהמשיכם אליו, ולפי זה היה עמון בכאן קללה גדולה לישראל להמשיך כל הבתי מדרשות לרשת הרשעים, ודבר זה יגרום בסופו של דבר לסגור ולבטל כל הבתי כנסיות ובתי מדרשות, ועל זה נאמר ויהפו"ך ה' אלהיך לך

את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך, כי מאהבתו ומחמלתו על עמו ישראל הפך את קללת בלעם הרשע לברכה, וברוב רחמיו וחסדיו יהודה עוד רד עם אל ועם קדושים נאמן, ובכל דור ודור מתחזקים בני ישראל במסירות נפש לבלי להניח שבע הרשע על גורל הצדיקים, והבי"ת עומד בעזרם שיוכלו להחזיק את בתי התלמוד תורה ממקורות עכורים ונאמנים עד גילת הגואל.

*

וישב ישראל בשטים וגו' ויעמד ישראל לבעל פעור ויחר אף ה' בישראל, ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה' נגד השמש ושוב חרון אף ה' מישראל. ויש להבין מהו הוצאת הכתוב במאמר נגד השמש, ורש"ל כבר פירש לדרכו.

ב) **והנה** איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו

את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל והמה בוכים פתח אוהל מועד.

וביאר בתרגום יונתן, ואיתון בכיין וקריין שמע וקיימין בתרע משכן זמנא. ולריך ביאור מה ענין קריאת שמע לכאן, ובפשטות אפשר לומר שבא בתרגום יונתן לייסד מדוע לא חזרו כל בני ישראל לקנא קנאת ה' בזמרי כאשר עשה פינחס, ועל זה מתרץ שעמדו אז באמצע קריאת שמע, אך לפי זה יש להבין מדוע איפא לא קרא גם פינחס עמהם קריאת שמע.

ג) **וירא** פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם

מתוך העדה ויקח רומח בידו, איתא בגמרא (סנהדרין פב:) התחילו שבטים מבזין אותו, ראיתם בן פועי זה שפיטם אבי אמו ענלים לעבודת כוכבים והרג נשיא שבט מישראל, בא הכתוב ויחסו פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. ונתקנו המפרשים מה יתן ומה יוסיף מה שיחסו הכתוב אחר אהרן, וממה נפשך אם עשה כדת והכלכה מה בכך שהוא בן פועי, ואם עשה שלא כדת מה יועילנו אם הוא בן בנו של אהרן הכהן.

וי"ל בהקדם דברי הגמרא (ברכות ז.) תנא

משמיה דרבי מאיר, בשעה שהחמה זורחת וכל מלכי מזרח ומערב מניחים כתריהם בראשיהם ומשתחוים לחמה מיד הקב"ה כועס. ולכאורה קשה הרי בכל היום כולו עובדין הגויים עבודה זרה ומאי שנא השתא דכעיס קוב"ה.

וביאר מרן החתם סופר בתורת משה בפרשתן,

כי בכל היום יש זה לעומת זה ומגיעים הצדיקים ואומה הישראלית נגד מעשה עבודה זרה, אבל אמרו חז"ל (ברכות ע:) שבני מלכים עומדין בשלש שעות, ומלכי אומות העולם ערוים להשתחוות בזן החמה לחמה על כרחך משכימים לקום, ואין כאן מלך נגד מלך להכריע ולבטל מעשה, ונהי דשאר בני ישראל עובדים ה', מכל מקום בני מלכים עדיין ישנים וזה לעומת זה בעינן, ולכך אז כועס הקב"ה, ולכן בימי דוד המלך נאמר (תהלים נב ג) חסד אל כל היום, משום דדוד המלך אמר (תהלים קיט סב) חצות לילה אקום להודות, ואיכא מלך נגד מלך. והנה אם משה רביע היה מלך, ובלעם היה מתפאר דכל מלכים מריעים אגרותיהם אליו, ולא היה זה לעומת זה, אך איתא בזוה"ק (תרומה דף קמד.) שאי אפשר להיות נביא ומלך בחיים אחד חוץ ממשה, וזה שאמר בלעם מה אזעום לא זעם ה', שכל אותם הימים לא זעם ה', ומה שעם, ה' אלהיו עמו והוא נביא, ותרועת מלך בו והוא מלך, וממילא איכא זה לעומת זה, עכ"ד ודפח"ת.

עוד זאת נקדים מאמרם ז"ל (יומא לז:) הקורא

קריאת שמע עם אנשי משמר לא יצא ידי חובתו שהם מקדימים וקורין מעמוד השחר. וכתב בחתם סופר (פ' קרח עמוד שנו) דהא דאלה הכתוב קריאת שמע בזמן קימה ושכיבה ולא ביום ובלילה, משום שבלילה נשמתו עולה

ובעצמו, אשר לקדושתו אין ערוך, והיה שם התגלות השכינה ביתר שאת, לכן לא הספיק למקום ההוא קדושת ארץ ישראל לבד, והיה צריך שיהיה גם במקום עוברה של מיס, כדי להוסיף קדושה על קדושתו, ולכן כאשר לקח יעקב אבינו את האבן אשר שם מראשותיו, והניח בה את אבן היסוד של בית המקדש, כאמרו והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים, לקח הקב"ה את האבן והעביבו עד עמקי תהום, למקור המיס, כדי שיבנה מקום המקדש גם על עוברת המיס בנוסף לקדושת ארץ ישראל, ועליה היכל עומד, ועל זה עמו העליונים ואמרו ברוך אתה ה' האל הקדוש, היינו שלעשות זה הוצרך להעביב את האבן עד התהום מקום עוברת מיס, כי הוא האל הקדוש אשר לקדושתו אין חקר, ולא הספיק קדושת ארץ ישראל לבד להשראת שכינתו, והיה צריך לצרף גם עוברת המיס.

*

וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן אשר שם מראשתיו וישם אותה מצבה ויצק שמן על ראשה, ויקרא שם המקום ההוא בית אל. ויש לדקדק דמאחר שבעת ההוא עדיין לא היה שם בית אלהים, וכאמרו אחר כך בלשון עתיד, והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים, אם כן מדוע קרא שמו בית אל.

ג) **במס'** פסחים (דף פח.) אמר רבי אלעזר, מאי דכתיב (ישעיה ב ג) והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב, אלהי יעקב ולא אלהי אברהם ויצחק, אלא לא כאברהם שכתוב בו הר, שנאמר (בראשית כב יד) אשר יאמר היום בהר ה' יראה, ולא כיצחק שכתוב בו שדה, שנאמר (בראשית כד סג) ויצא יצחק לשוח בשדה, אלא כיעקב שקראו בית, שנאמר ויקרא שם המקום ההוא בית אל. אמר רבי יוחנן, גדול קבוץ גליות כיום שנקראו בו שמים וארץ, שנאמר (הושע ב ב) ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ כי גדול יום יזרעאל, וכתיב (בראשית ח ה) ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד. ויש להבין סמיכות הני תרי מימרי אהדדי.

וי"ל בהקדם דברי הגמרא (ברכות ח.) אמרו ליה לרבי יוחנן איכא סבי בבבל, תמה ואמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב (דברים יא כא), אבל בחוצה לארץ לא, כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר הייתו דאהני לבו. וכתב זקיני המהרש"א ז"ל בביאור הדבר, על פי מה שאמרו חז"ל (מגילה כט.) עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבצו בארץ ישראל. ולכן יש לבתי כנסיות דין ארץ ישראל על שם העתיד, וכיון דהוו מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, נחשב כאילו הם על האדמה וזכו לאריכות ימים, עכ"ד.

והנה מתאמרא משמיה דהרה"ק מבארדיטשוב זי"ע (הובא בספר פתגמין קדישין אות כא) כי אף גם בתי ישראל הכשרים עתידין שיקבצו בארץ ישראל, והלא הדברים קל וחומר, ומה בתי כנסיות המיוחדים רק לכמה שעות ביום לתורה ולתפילה יקבצו בארץ ישראל, על אחת כמה וכמה בתי ישראל אשר התנהגו בתוכם בקדושה ובטהרה, וקיימו שם מצוות ומעשים טובים, וגידלו בהם בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובירא"ה ה', ובנות כשרות המתהלכות בדרכי הצניעות, ונעשה בהם נחת רוח להבורא יה"ש כל היום וכל הלילה, ודאי שעתידין להקבע בארץ ישראל, עכדה"ק, (ועיין בדברי יואל בפרשתן מ"ש בזה).

ובזה אמרתי לפרש אמרינו בנוסח התפלה, והביאנו לציון עירך ברנה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם, ולכאורה לפי דקדוק הלשון

היל"ל ולירושלים בבית מקדשך, שהרי אין ירושלים עצמו הבית המקדש. ולפי האמור י"ל שהכוונה על בתי ישראל הכשרים אשר עתידין להקבע בירושלים, וזהו אמרינו ולירושלים בי"ת מקדש"ך, היינו ירושלים הבנויה מבתי ישראל אשר התנהגו שם בקדושה ובטהרה.

ומעתה י"ל שכאשר עמד יעקב אבינו לפלס נתיבותיו אל בית לבן בחוצה לארץ, הצטער עד מאוד על שלא יוכה שם לאותו קדושה והשראת השכינה אשר היה לו בארץ ישראל, אבל דבר זה ודאי השיג יעקב אבינו שגם בחוצה לארץ יוכל להשיג קדושת ארץ ישראל על ידי שיסכים ויעריב לבית המדרש, אך מאחר שתכלית הליכתו היתה כדי ליטול אשה ולהעמיד תולדות, וידע שברוב הימים יצערך להיות בביתו לגדל דורות נאמנים לה', על כן היה לבו דוי, כי לא ידע עדיין שגם בביתו יוכל להשיג אותה קדושה והשראת השכינה כמו בבית הכנסת, אולם כאשר שכב במקום ההוא וגילה אליו כבוד ה', אז נתגלה לו שיכול האדם לזכות להשראת השכינה אף בעת שהוא יצן בביתו ואינו נמצא בבית המדרש, ומשם השיג שאף גם בתי ישראל עתידים שיקבצו בארץ ישראל, וממילא יש בהם קדושת ארץ ישראל על שם העתיד, ולכן כאשר הקיץ משנתו אמר, אכן יש ה' במקו"ם הז"ה ואנכי לא ידעתי, שדבר זה לא ידע עד כה שיש השראת השכינה אף במקום כזה, דהיינו בבתי ישראל, ולכן קרא שם המקום ההוא בי"ת א"ל, לרמז שאף בתי ישראל יש בהם קדושה גדולה והשראת שכינת אל.

וזה שדרשו בגמרא, והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל בית אלהי יעקב, לא כאברהם שקראו הר ולא כיצחק שקראו שדה, אלא כיעקב שקראו בית, דהנה הר והשדה ההוא נתייחדו על ידי אברהם ויצחק לבית הכנסת ומקום תפילה כמבואר בכתובים, ועל כן קראו את מקום המקדש בשם הר ושדה על שם הבתי כנסיות ובתי מדרשות שיקבעו שם, אבל יעקב אבינו קראו בי"ת, על שם בתי ישראל הכשרים אשר יקבעו שם, כי דבר זה נתחדש אצל יעקב אבינו שגם בתי ישראל יש להם קדושה גדולה ועתידין להקבע במקום המקדש, ולכן נקרא המקום בי"ת אלהי יעק"ב. ולזה הסמיכו חז"ל דברי רבי יוחנן שדרש ממעלת קיבוץ גליות שהיא תכלית בריאת שמים וארץ, כי בעת ההוא יקבץ הקב"ה כל הבתי כנסיות ובתי המדרשות, ואף גם כל בתי ישראל הכשרים, ונקבצו ובאו יחדיו ועלו מן הארץ להקבע במקום הקודש והמקדש.

*

וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבש, ושבתי בשלום אל בית אבי וגו', וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. ודקדק בכלי יקר שהיה לו לומר ונתן לי לחם ובגד ואז לא, דכי סלקא דעתך שילבש הלחם ויאכל הבגד, ואיירן הוא ז"ל שביקש יעקב שלא יתן לו לחם יותר מכדי צרכו, כי העושר מדיח את האדם מדרך הישר. אמנם כבר הקשו עליו דלפי זה לא נתקבלה תפלתו, שהרי נאמר ויפרוץ האיש מאד מאד, עוד יש לדקדק דלכאורה היה לו לומר ואשר תתן לי, ומה בא לרבות באומרו וכ"ל אשר תתן.

ונראה בהקדם לבאר דברי הרמב"ם (בהלכות מלכים פ"ע ה"ח) על שבח דברים נעלים אדם הראשון וכו', הוסיף לגם אבר מן האי, בא אברהם ונעלה יתר על אלו במילה, וילחק הפרים מעשר, ויעקב הוסיף גיד הנשה. והשיג עליו הראב"ד, שהיה ראוי לומר באברהם והפרים מעשר, כדכתיב (בראשית יד כ) ויתן לו מעשר מכל.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

וסותר על מנת לבנות במקומו • ר"ש אומר אפי' בסותר על מנת לבנות במקומו אינו אלא בחצרות ובשעת הלחם דברי ר' יוסי • ורבנן אמרי אפי' בסותר על מנת לבנות במקומו אינו אלא בחצרות ובשעת הלחם אמר ר' יוסי אם כן מה הוא עושה אם כן

הרב"ג ר' יואל טייטלבוים צצ"ל

ונל"פ עפ"י דרכינו פלוגתא דרב ושמואל כ"ל ויעש להם בתים חד אמר בתי כהונה ולוי וממשה ואהרן, וח"א בתי מלכות דוד וכו', דבודאי תרוייהו מודי דכולהו איתנייהו בהו וילאו מהם כהונה ולוי, אמנם הסבר פלוגתתם עפימ"ד בגמרא (מגילה כ"ט ע"א) ר"א הקפר אומר עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל שנא' כי כתבור בהרים וככרמל בים יבא, והלא דברים ק"ו ומה תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה זכו' וקבעום בארץ ישראל, בתי כנסיות ובתי מדרשות שמרבינין בהם תורה עאכו"כ עכ"ד הגמרא, ואיתא במדרש ילקוט (ישעי' רמז רנ"ח) ובספרי עכ"פ והי' באחרית הימים נכון יהי' הר בית ד' בראש ההרים, ר"פ בש"ר ראובן אמר עתיד הקב"ה להביא סיני ותבור וכרמל ולבנות ביהמ"ק על גביהן, מה טעם והי' באחרית הימים נכון יהי' הר בית ד' בראש ההרים והם אומרים שיהי' עכ"ד המדרש, ומעתה לפי דרשת הק"ו שעתידין בתי כנסיות ובתמ"ד שיקבעו בא"י ק"ו מתבור וכרמל, א"כ יקבעו במקום המקדש בק"ו מתבור וכרמל.

אולם אינו מבורר באיזה מקום במקדש יקבעו, אם במקום חצר המקדש או העזרה או ההיכל וקודש הקדשים, ומד"ז יל"פ פלוגתת הקדושים הללו, דהנה אמרו ז"ל אין ישובה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, לפי"ז מקום העזרה ירמוז לבתי מלכות בית דוד כי שם בתם, ויכר גדולתם יותר מכהנים ולוים שלא הורשה הישובה שם לזולתם, ומקום ההיכל ירמוז לבתי לוי כי שם בתם להתיחס על הדוכן, וקדשי קדשים ירמוז לבתי כהונה אהרן הכהן, שלא נכנס לשם כ"א הכ"ג ביוכ"פ, ומעתה תרוייהו אמת דילאו מהם כהונה לוי ומלכות היינו משה אהרן ודוד, אלא דפליגי במאמר הכתוב ויעש להם בתים, דלפי שהעמידו בתי חינוך במצרים לתנך ילדי ישראל לתורה, כנרמז בדברי רש"י ז"ל (סוטה י"א) שהיו מעמינות אותן בבתיהן ומגדלין אותן, ע"כ עתידין אותן הבתים שיקבעו בא"י במקום המקדש, ופליגי בזה אם יהיו הבתים האלו בתי כהונה ולוי, ר"ל שיקבעו בהיכל ובק"ק או בתי מלכות ויקבעו במקום העזרה.

היוצא לנו מזה לענינו דפי' שמקימים ומקיימים בתי חינוך על עברת הקודש, נחשב להמסייעים כל המע"ע והמלות שיעשו כל אלה הנפשות כאלו עשו הם, כיון שהם הגורמים, וע"ד שפי' ק"ז זלה"ה וירב העם ויעצמו מאוד המילדות בזכיות כנ"ל, והגיה הגורם אל הביאך יש לו חלק בעבירות מ"ע, ויעזור הש"ית שיתקיים בנו וירב העם ואעפ"כ ויעצמו מאוד בהפלגת העושר והפלגת זכיות ומע"ע, והש"ית יעזור לכל ישראל בהשפעת ברכה והצלחה במהרה עם כל מיני ישועות טובות, ומזכה לקבל פני משיח צדקינו בנחת ובשמחה ומתוך הרחבה, ונגיל מכל לבה ולוקב, ובהתגלות כבוד שמים עלינו בב"א.

*

ד ואפ"ל עוד בענין הכ"ל עפימ"ש רז"ל במס' שבת (דף ל"א) אמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש בו תורה ואין בו יר"ש, דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו בהי עיול, פרש"י ירא"ת שמים דומה לפתחים החיצוניים, שדרך להם נכנסין לפנימיים וכו', עוד אמרו שם מכריז ר' יצחי חבל על דלית לי דרתא ותרעא לדרתא עביד, פרש"י במס' יומא (מ"ב ע"ב) שבתורה אינה רק שער ליכנס ליראת שמים, לכך צריך שתקדים לו יראת שמים, והקשה הרי"ף בענין יעקב דב' מימרות אלו נראין כמהופכות וסותרות זא"ז, דרבה המשיל יר"ש לפתחים החיצוניים ותורה לפנימיים, ור' יצחי המשיל התורה לשער ויר"ש לפנימי, ודוחק לומר דפליגי בזה עכ"ל.

ובבר הילתיו באופנים שונים (עי' בדברנו פ' לך עמוד רס"ג) ולענינו אפ"ל דבמשל הראשון רמזו לנו חדל דכל הלומד תורה בלי יר"ש אפילו תורה אין לו, דלכוונן לאמיתה של תורה צריך סייעתא דשמיא, ואינו כשאר החכמות שבעולם שאם יעמיק אדם מחשבתו ימצאהו פ"י יגיעתה, אמנם בלימוד התורה אינו כן, שהלומד תורה ואין בו יר"ש אינו רואה דרך האמת ולא יגיע עריבותה, ועושה ונתעה מ"ו בדרך התורה, וזה שהמשילו אותו לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות והחיצונות לא מסרו לו, שא"א

לו לעייל כלל, ואף אם אינו תופס בהשגת התוכ״ק כלום.

ובמשל הזני שאמר ר׳ יונתן רמזו לנו חז״ל עוד בחי אחרת בענין התורה ויר״ש, דהנה ישנם בנ״א שבבית המדרש מתנהגים בדרך התורה והמוסר, לקבוע עתים לתורה ולהתפלל בכוונה, אבל בביתם מתנהגים ר״ל בלי יר״ש ובלי תורה כשפלים ומגושמים, אבל בחמת נריך האדם לקיים שויתי ד׳ לנגדי תמיד, וישים אל לבו שהמלך הגדול הקב״ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו שנאמר אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו, גם בשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב, ואמרז״ל מגיד לאדם מה שיחו אפילו שיחה קלה שבין איש לחשתו מגידין לו לאדם בשעת מיתתו, ונריך להשיש נגד עיניו בכל פסיעה ובכל פעולה שיש בורא עולם המשגיח ורואה במעשיו, ויעשה הכל רק לרצון ולנחת רוח להבורא״ת, ואם ככה יתנהג יתקיים בקדושתו לנצח, וגם ביתו יהי׳ לו קדושה נצחיות, כמ״ש הקדושת לוי זצל״ה דכמ״ש במס׳ מגילה (דף כ״ט ע״א) עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בא״י, כמר״ה מי שמתנהג בביתו בקדושה ובטהרה, והולך בדרכי ד׳ ומצותיו לעשות רצונו יתי׳, הרי יש בביתו ג״כ קדושת ביהכנ״ס, וק״ו שתחילה ליקבע בא״י ותשאר נצחיות, שהרי ביהכנ״ס וביהמ״ד אינם עוסקין בה בתורה אלא לשעה, ובביתו ה״ה עושה רצון הבורא״ת יום ולילה תמיד, וזה נרמז במשל ר׳ יונתן שהתאונן ואמר אבל על לבית לי דרתא, שאין לו דירה ובית שמתנהגים בו בקדושה וטהרה ובירלאת שמים, ותרעא לדרתא עביד, שלומד תורה ויודעה, ויש לו שער ליכנס ולהרגיל קדושה ויר״ש בביתו, אבל אין לו דעת להתגבר על יצרו, וכשיושב בביתו מתנהג כשפלים ומגושמים ר״ל, א״כ מה הועיל בתורתו ובמה שיש לו תרעא אם אין לו בית.

והנה איתא בזוה״ק (סו״פ ויגש) וישב ישראל בא״מ״ל בארץ גושן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאוד, ויאחזו בה אחסנת עלמין וכו׳, ולכאורה איך אפ״ל אחסנת עלמין והלא יצאו משם ונגאלו, ופירשתי עפי״מ שתירגם ביוב״ע בפסוק הנ״ל ויתיב ישראל בארעא דמצרים ובנוי לבון בתי מדרשין וכו׳, ומעתה א״ש דעתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שיקבעו בא״י, נמצא שהי׳ אחסנת עלמין ונצחי ואף לאחר שנגאלו ויצאו משם אחז בה לעולם, שאלו הבתי מדרשות שבנו הלכו עמהם, ולדרכנו עפי״ד הקדושת לוי אפ״ל דקאי גם על ביתם, שהי׳ להם קדושת ביהכנ״ס שהתנהגו בהם בקדושה וטהרה, וע״ל גם בתיהם הלכו עמהם כשיצאו משם, וא״ש שאמרו בזוה״ק שנתיישבו במצרים ויאחזו בה אחסנת עלמין, שנשאר נצחי לעולם, ובזה אפ״ל ויהי כי יראו המילדות את האלקים ויעש להם בתים, עי״ז זכו לבתים נצחיים לאחסנת עלמין ולבניהם עד עולם, ומהם יוצא קדושה וטהרה ותורה, והם הן בתי הכנסת ולוי ומלכות כאמרז״ל.

*

ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה, ראוי להבין מעט אריכות הלשון אשר שם האחת, הול״ל למילדות העבריות שפרה ופועה.

ב) **במד״ר** דרש רז״ל שפרה שספרה מעשיה לפני אלקים, פועה שהופיעה את ישראל לאלקים וא״ב הכוונה דאיך בשביל טעם זה נתיחס אמירתו אליהם.

ג) **ותראנה** המילדות את האלקים ולא עשו כאשר דיבר אליהם מלך מצרים, בגמ׳ (סוטה י״א ע״ב) כאשר דיבר אליהם להן מבעי לי אר״י בר חנינא מלמד שהבטן לדבר עבירה ולא נחבטו, וא״ב דאין זה מענין הגזירה, ומדוע רמז הכתוב ע״ז כאן, גם הקשה הי״ת שהוא דבר שהשכל מנגדו, דהרי יוכבד היתה אז בת ק״ל שנה ואיך יתבע אותה פרעה מלך מצרים, ומרים היתה בת כ׳ שנים ואין סברא שיתבע אותה והיא עדיין ילדה, גם דרשו רז״ל (שם י״ב ע״א) עזובה זו מרים ולמה נקרא שמה עזובה שהכל עזבוה ולא רצו לישא אותה, ואיך יובן שהמלך דייקא תבע אותה לדבר עבירה.

לשימת עין במקום ההוא. וכן מה שכתבתי בסוף ההקדמה הנזכרת לעיל, בדרוש 'ממ'ין 'סמכ'ין 'סמכ'ין 'ממ'ין. יראו עיניכם וישמח לבבכם.

עח. ובפרק לולב הגזול (סוכה לז ב): אמר ליה רבי ירמיה לרבי זריקא, מאי טעמא מברכינן אלולב. אמר ליה, הואיל וגבוה מכולן, ולינביה לאתרוג ולבריך. אלא הואיל ובמינו גבוה מכולן. כבר הודענו שהלולב כנגד חוט השדרה, נמצא גבוה משאר מינין, כי הוא עליון לכל גויי הארץ ונחלתו כלא מצרים, סוד רחוכות הנהר מקוד הברכות, ולפיכך מברכין עליו ולא על שאר המינים, ובהתברך השרש יתברכו הענפים. עד כאן תמצא בספר תולעת יעקב (דף ע"ג (סוד ד' מינים) עיין שם).

עט. סוד הניענועין, לששה קצוות, ולכל פעם מנענע שלש פעמים, הרי ח"י ניענועים. זה לשון תולעת יעקב (שם) (דף ע"ג), ששנינו בספר יצירה של אברהם אבינו ע"ה כפרק ראשון (מ"י), וזה לשונו: התירום וקבען בשמו הגדול יה"ו, וחתם בו ששה קצוות פנה למעלה וחתמו ביה"ו וכו', אמר כי משם זה והוא שם יה"ו, נעשה ששה צירופין, והם ששה שמות הנזכרים שם, כל שם משלש אותיות, שהם י"ח אותיות, וחתם בהם כל ששה קצוות, כי אילו לא שם להם גבול, היו נמתחים והולכין לאין תכלית. ודע, כי כל יום מימי החג, ירמוז לשמטה אחת, כמו שנודע במה שיבא, ולפיכך היו הנענועים ברוך זה.

פ. סוד ההקפות, רומזות לשמיטות, לכן מקיפין בכל יום פעם אחת בכל יום על היקף שמיטה אחת, וביום השביעי שבע הקפות לצרף הקף כולם, שהכל אב אחד לכולם, ואל אחד בראם, וביום השמיני סור היובל, וכמו שכתבתי לעיל (אות ע"ד).

פא. זה־לשון הרקנאט"י (בפרשת אמור (ויקרא כג, מ)), וצריך לסמוך האתרוג עם שאר המינים שלא להפרידה מן הבנין. וסוד זה נגלה אלי בחלום כלילי יום טוב הראשון של חג הסוכות, בהתאכסן אצלי חסיד אחד 'אשכנזי', ושמו הרב ר' יצחק. ראיתי בחלום שהיה כותב השם ב'י"ה', והיה מרחיק הה' אחרונה מן השלש אותיות הראשונות. ואמרתי לו: מה זה עשית. והשיב, כך נוהגין במקומנו, ואני מחיתי בו, וכתבתי אותו שלם, ואשתומם על המראה ואין מבין. למחר, בעת נטילת הלולב, ראיתי שלא היה מנענע רק הלולב ומיניו כלתי אתרוג, והבנתי פתרון חלומי וחזר בו, עד כאן.

פב. כלל זה, החורש המקורש הוא שם ידו"ד. כיצד: יום הכפורים — עשרה לחודש, חמשה ימים אחר יום הכפורים הוא סוכות, ששה ימים אחר יום ראשון דחג הסוכות הוא הושענא רבה, עצדת סור ה' אתרונה סעודה קטנה כנודע, אשר תשוב לביתה הרמתה ברום מעלה, הרי ידו"ד.

פג. סוד עמוד השלום, הוא סוד גדול ונורא. כי ישראל נקראים כנסת ישראל. כי אף־על־פי שלמטה הם נפרדים זה מזה, מכל מקום למעלה בסוד נשמתם הם אחדות אחד והם מכונסים, כי הם חלק ה'. והענפים הרוצים לחזור לשרשם צריכים להיות כדוגמא לשרשם, דהיינו שיהיו מתאחדים גם למטה. וכשיש פירוד למטה ביניהם, כביכול עושים פירוד וקציצה למעלה. ראה עד היכן מגיע הדבר. על כן צריך בל כית ישראל לרדוף השלום ולהיותם אחד כשלום וכשלמות בלי פגם ולהדמות לקונם, שכן נקרא שמו יתברך ה' שלום. ועל זה כא הדמז 'תמים תהיה עם ה' אלהיך' (דברים יח, יג). והכוונה, מאחד שאתה עם ה' אלהיך חלק ה', צריך אתה להיות תמים. וכשאתה תמים, אז תהיה עם ה' אלהיך במחיצתו, והיו עיניך רואות אותו.

נשלם פרק תורה אור

פרק דרך חיים, תוכחת מוסר

פד. בספר מנורת המאור נר ג' (חלק רביעי פרק א') [כלל ד' חלק ו', פ"א], כתב רברים המלמרים מוסר לבני אדם בענין רמז הסוכה. וזה לשונו: באמרם פרק קמא רסוכה (כ א), צא מרירת קבע ושב ברירת עראי, היתה כוונתם שבאה מצות סוכה זאת ללמרינו, שלא ישים אדם כטחונו בגובה ביתו וחזוקו ותקונו הטוב, ואף כי יהיה מלא מכל טוב, ואל יבטח בסיוע שום אדם, אף־על־פי שיהא אדון הארץ ומושל בה. אבל ישים בטחונו כמי שאמד והיה העולם, כי לו לכרו היכולת והאמונה, ובמה שמבטית אינו מתנחם ממנו, כרכתיב (במדבר כג, יט) 'לא איש אל ויכזב' וגו', ולו לכדו המחסה והמסתור, כרכתיב (תהלים לב, י) 'והבוטח כה' חסד יסובבנו', ונאמר (שם צא, ב) 'אמר לה' מחסי' וגו'. ולהעיר לאדם על זה, באה מצות סוכה בזמן הזה אחר אסיפת גורן ויקב בארץ ישראל, כמו שנאמר (דברים טז, יג) 'באספך מגרנך ומיקבך', לפי שבזמן הזה הוא זמן בעיטה לכל, שהארצות מלאים כל טוב, והאדם כבר נאסף לעיר ומטיח את גנו, מחזיק ברק ביתו להשמר כו מזדם וממטר ומרוח ושאר פגעים. לפיכך צוה לצאת מביתו החזק וישב כסוכות, כרי שיתעודד וישים מבטחו בשם יתברך, ויתן אל לבו כי כל הטוב שהגיע אליו מן היוצא כשדה הבל כא לו כרצון השם. ועל זה רמזו לעשותה מפסולת גורן ויקב, לזכר זה שאסף הפידות לאכול, והפסולת לסכך כתתו מטר בעתו, ויזכור שכל שמירת גופו וכל אשר לו מאת השם יתברך ולא יבטח באשר לו, עכ"ל. ובעל עקידה כתב גם כן בפרשת אמור (שער נ"ז) דברי מוסר המרומזים בסוכה, עיין עליו שם. הגם כי בפרק שני (פרק תורה אור) כתבתי סודות אמתיים של הסוכה, מכל מקום גם מזה אל תנח ידך, לחשוב ולקחת מוסר.

פה. והואיל ואתא לידי רבר זה, אודיע שלבי היה בוער תמיד, כשראה ראיתי בני ישראל בונים בתים כמו מבצרי השרים, עושים רירת קבע בעולם הזה ובארץ הטמאה. ואף שאמרו רבותינו ז"ל (מגילה כט א) עתירים בתי צדיקים[כב] שיבאו לארץ ישראל, מכל מקום כוונתם היא

יד רמ"ה

כב. בפנינו בגמרא איתא: עתירים בתי כנסיות ובתי מדרשות, ולא כ' בתי צדיקים.

להיות להם נחלה להנחיל לבניהם, כאילו היתה זו הנחלה לו ולזרעו וזרע זרעו עד עולם. וזה נראה חם ושלום כהיסח הדעת מהגאולה. על כן בניי יצ"ו, אף אם יתן ה' לכם עשידות גדולה, בנו בתים כפי הכרח צרכיכם ולא יותר, ולא תבנו המגדלים וחומות בגאוה וגדולה, רק להיות לכם מדור לפי כבודכם וחדרים להתבודד בהם לתורה ולתשוכה. צאו וראו מה ציוה יונדב בן רכב לבניו, '[ו]בית לא תבנו וגו' כי באהלים תשבו' וגו' (ירמיה לה, ז). וזה אין שייך האידנא לישב באהלים, רק זה אומר להניח הבנינים המפוארים יותר מכדי צורך הכרח הדירה וחדרים לכבוד התבודדות לשמו יתברך.

נשלם מסכת סוכה, בעזרת אלוה די עביד שמיא וארקא